

VOORWOORD

Naar aanleiding van Kamervragen heeft de Minister van Justitie de Tweede Kamer in november 2005 toegezegd onderzoek te laten verrichten naar groepsverkrachtingen door jeugdigen. Het Ministerie van Justitie (Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum) heeft vervolgens op 28 november 2006 opdracht verleend aan dr. Jan Hendriks (De Waag) en prof. dr. mr. Catrien Bijleveld (NSCR) om uitvoering te geven aan het onderzoek 'Jeugdige daders van ernstige groepszedendelicten'. Mr. Miriam Wijkman (NSCR) assisteerde bij de dataverzameling.

Dank gaat uit naar de begeleidingscommissie die de onderzoekers van constructief commentaar voorzag. De namen van de leden worden vermeld in de Appendix.

Leiden, 6 juli 2007

SAMENVATTING

In dit rapport wordt een overzicht gegeven van hetgeen vanuit de wetenschappelijke literatuur bekend is over jeugdige groepszedendelinquenten. Daarnaast worden analyses verricht op twee bestaande dataverzamelingen met gegevens over jeugdige groepszedendelinquenten en groepszedendelicten door jeugdigen. Zowel de literatuur als de dataverzamelingen bevatten vrijwel alleen gegevens over jeugdige daders van groepsverkrachtingen, de meest ernstige vormen van groepszedendelicten.

Groepszedendelicten zijn van alle tijden. Historisch onderzoek laat zien dat ook in de Renaissance en in de twintigste eeuw groepszedendelicten voorkwamen, en dat de prevalentie, de kenmerken van de delicten en de jeugdige daders zoals toen beschreven niet veel afwijken van wat heden ten dage gevonden wordt. Groepszedendelicten, door jongeren of volwassenen, zijn niet aan een specifieke cultuur gebonden.

Er is desalniettemin relatief weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar (jeugdige) daders van dit soort delicten, hun slachtoffers, de situaties waarin dit soort delicten plaatsvinden en recidivepatronen van de daders. Dit is opvallend omdat een aanzienlijk deel van zedendelicten door jeugdigen, net als delicten in het algemeen door jeugdigen, in groepsverband plaatsvindt. Het gaat daarbij om relatief schadelijke delicten voor de slachtoffers.

Het persoonlijkheidsprofiel van jeugdige groepszedendaders is gemiddeld; van psychiatrische problematiek in engere zin of ontwikkelingsstoornissen is zelden sprake. In ons land is de meerderheid van de daders van allochtone afkomst, autochtone daders zijn echter ook regelmatig bij dit soort delicten betrokken. Een groot percentage van de daders komt uit stedelijke agglomeraties en kansarme milieus. Groepsdaders verschillen op weinig aspecten van solodaders die een leeftijdgenoot misbruiken.

Groepszedendelicten worden over het algemeen gepleegd door informele groepen en niet door georganiseerde bendes. Het slachtoffer is vrijwel altijd een bekende van de dader en een leeftijdgenote. In bijna tweederde van de gevallen wordt het slachtoffer bedreigd en in een kwart van de gevallen vernederd. Daders hebben in sterke mate de neiging hun gedrag te vergoelijken, bijvoorbeeld door te wijzen op de promiscue reputatie van het slachtoffer. Groepsdruk lijkt een factor die daders makkelijker over de schreef doet gaan, en het gebeurde normaliseert.

Groepszedelinquenten blijken veeleer generalisten (plegen meerdere vormen van delicten) dan specialisten. De recidive naar zedendelicten is vergelijkbaar met die van solodaders. Beduidend hoger is de algemene recidive (allerlei vormen van delicten) en specifiek de geweldsrecidive.

De invloed van de media (videoclips, internet) op dit soort delicten is niet onderzocht. In onderzoeken naar groepszedendaders en in de ons beschikbare gegevenssets zijn hier ook geen aanwijzingen voor gevonden. Het veelvuldig in de pers veronderstelde effect van de media op groepszedendelicten is daarmee niet aangetoond.

In preventief opzicht zou men de aandacht moeten richten op de VMBO-populatie, waarin zich vrijwel alle daders en slachtoffers bevinden. In het kader van bestaande (seksuele) voorlichting zou jongens voorgehouden dienen te worden dat het hanteren van bepaalde stereotype ideeën over vrouwen risico's met zich meebrengt met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voor meisjes is het van belang dat voorlichting zich richt op bewustwording van mogelijke risicosituaties, en dat er aandacht wordt besteed aan weerbaarheid.

Jeugdige daders van groepsverkrachtingen lijken tot nu toe relatief weinig delictgerelateerde poliklinische of residentiële behandeling opgelegd te krijgen. Gezien de ernst van het delict, de vaak grote gevolgen voor de slachtoffers en het feit dat het recidiverisico voor delicten in het algemeen en specifiek voor geweldsdelicten hoog is, zou behandeling van deze daders vaker overwogen dienen te worden. Op basis van wat daarover bekend is bij niet-groepsdaders mag hiervan een positief effect verwacht worden. Behandeling van deze daders dient zich dan te richten op reductie van het recidiverisico en groepsdruk, alsmede op overige antisociale aspecten in het gedrag van de daders. Behandeling dient bij voorkeur in een niet-vrijwillig kader plaats te vinden.

VOORWOORD	1
SAMENVATTING	3
INHOUDSOPGAVE	5
INLEIDING	7
Onderzoeksmethode	8
HOOFDSTUK 1. LITERATUUROVERZICHT	11
1.1 Historische beschouwing	12
1.2 Incidentie	18
1.3 Gangs of near groups	19
1.4 Spreiding van groepszedendelinquentie	20
1.5 Culturele achtergrond van de daders	21
1.6 Gezinssituatie	22
1.7 Persoon(lijkheid) van de dader en psychopathologie	23
1.8 De slachtoffers	26
1.9 De invloed van de media	28
1.10 Generalisten en specialisten	30
1.11 Behandeling	31
1.12 Recidive	33
HOOFDSTUK 2. RISICOFACTOREN EN INTERVENTIES	35
2.1 Mogelijke risicofactoren groepszedendelinquenten	35
2.1.1 Seksuele opvoeding	35
2.1.2 Seksuele moraal	35
2.1.3 Groepsdruk	36
2.1.4 Situatieve kenmerken	37
2.2 Slachtofferkenmerken	37
2.3 Recidive	37
2.3.1 Effect van interventies	37
2.4 Modificeerbaarheid van verschil/risicofactoren	38
HOOFDSTUK 3. NADERE ANALYSE VAN DADERS, GROEPEN EN SITUATIES, SLACHTOFFERS	39
3.1. Kenmerken van jeugdige groepszedendelinquenten	40
3.2. Kenmerken van groepen en situaties	40
3.3. Kenmerken van de slachtoffers van groepszedendelinquenten	44
3.4. Recidive van groepszedendelinquenten	45
3.4.1. Zeden- en overige recidive	46
HOOFDSTUK 4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	47
4.1 Beantwoording van de vragen	47
4.2 Nadere aanbevelingen	51
HOOFDSTUK 5: REFERENTIES	53
Appendix. Samenstelling begeleidingscommissie	59

INLEIDING

Zedendelinquentie door groepen jeugdigen is een onderwerp dat met enige regelmaat in de maatschappelijke belangstelling staat. Enerzijds is die maatschappelijke aandacht verklaarbaar door een aantal opzienbare en ernstige zaken, met name in Rotterdam. Anderzijds is groepszedendelinquentie door zijn ernst en door de klaarblijkelijk jonge leeftijd van de verdachten en slachtoffers en het gerapporteerde gebrek aan empathie van de daders een fenomeen dat bevreemding wekt. Het lijkt er daarnaast op, dat er weinig aangrijpingspunten zijn voor curatief en preventief ingrijpen.

De minister van Justitie heeft in november 2005 de Tweede Kamer toegezegd om onderzoek te doen verrichten naar groepszedendelinquentie door jeugdigen. Het WODC heeft vervolgens op 28 november 2006 de auteurs van dit rapport verzocht dit onderzoek uit te voeren, op basis van de startnotitie 'Achtergronden groepsverkrachting door jeugdigen'. De doelstelling is om meer inzicht te geven in de achtergronden van ernstige zedendelicten die door jongeren in groepsverband worden gepleegd, en, indien mogelijk, handvatten te bieden voor preventieve activiteiten en behandelmethoden. Het onderzoek dient daarmee aangrijpingspunten te bieden voor beleid en wetenschappelijk onderbouwde aanbevelingen te geven voor preventief en curatief ingrijpen.

In dit onderzoek zullen de volgende vragen beantwoord worden:

1. Welke factoren onderscheiden jeugdige groepszedendelinquenten van jeugdige solo-zedendelinquenten?
  - Welke van deze factoren lenen zich voor interventie in die zin dat zij dynamisch c.q. veranderbaar zijn?
  - Welke van deze factoren lenen zich voor preventie?
  - Wat is in dat verband de invloed van internet, seksuele voorlichting en seksuele moraal, groepsdruk en situatieve kenmerken van de delicten?
2. Welke factoren spelen een rol bij slachtofferkeuze? In hoeverre kan hier een preventief effect verwacht worden van voorlichting?
3. Wat is het recidiverisico bij jeugdige daders van groepszedendelicten?
4. Welk effect mag verwacht worden van vigerende behandelmodaliteiten, op basis van de literatuur alsmede op basis van de klinische behandelpraktijk, en in hoeverre is hier op grond van buitenlandse ervaringen verdere verbetering te verwachten?

Om die vragen te beantwoorden zullen wij hieronder allereerst bespreken wat er uit de nationale en internationale wetenschappelijke literatuur bekend is over groepszedendelinquentie door jeugdigen. In die bespreking zal aan de orde komen of, en zo ja hoe, jeugdige groepszedendelinquenten zich onderscheiden van jeugdige zedendelinquenten die hun delict niet in groepsverband plegen. Daarbij zullen wij nadrukkelijk op zoek gaan naar factoren die zich lenen voor interventie in die zin dat zij veranderbaar zijn en naar factoren die zich lenen voor preventie. Ook zal hierbij gezocht worden naar kennis over de rol van internet, seksuele opvoeding en seksuele moraal, en naar factoren als groepsdruk, en situatieve kenmerken van de delicten.

Vervolgens zullen wij beschrijven wat bekend is over slachtoffers en over de gevolgen van het delict bij slachtoffers. Tevens zullen wij nagaan of gericht op het slachtoffer preventieve activiteiten ontplooid kunnen worden.

Ten derde zullen wij onderzoeken wat bekend is over de criminele carrière van jeugdige groepszedendaders. Wij kijken daarbij naar het recidiverisico bij jeugdige daders van groepszedendelicten, en vergelijken dat met het recidiverisico bij jeugdige zedendaders die niet in groepsverband een leeftijdgenoot misbruiken.

Ten laatste onderzoeken wij welk effect verwacht mag worden van vigerende behandelmodaliteiten, op basis van de literatuur alsmede op basis van de klinische behandelpraktijk, en in hoeverre hier op grond van buitenlandse ervaringen verdere verbetering te verwachten valt.

Onderzoeksmethode

Hendriks & Bijleveld (2007) verrichtten een (literatuur)studie naar jeugdige groepszedendelinquentie, die recentelijk gepubliceerd werd. Om de onderzoeksvragen in de startnotitie te beantwoorden is een aanvullende literatuurstudie verricht naar nationale en internationale wetenschappelijke literatuur over groepszedendelicten, die nadrukkelijk gericht is op de beleidsvragen, en beduidend langer in de tijd terug gaat.

Er is bij het zoeken gebruik gemaakt van de bibliotheek van het NSCR, die weer nationale en internationale bibliotheken bevraagd heeft en daarnaast gezocht heeft in criminologische, psychologische en sociologische internationale literatuur databases, en van de gespecialiseerde bibliotheek van de dr. Van der Hoevenstichting. Daarbij is zeer breed

gezocht naar alle wetenschappelijke literatuur betrekking hebbend op jeugdige zedendelinquenten. Gericht is daarnaast gezocht via internet met zoektermen als 'groepsverkrachting', 'groepsdader', 'group rape', 'group sexual assault', 'Gruppennotzuchtdelikte', 'Gruppentäter', 'complots' en 'tournantes'. Specifiek op het gebied van het effect van media op groepszedendelicten door jeugdigen is nader gezocht in de Criminal Justice Abstracts, PsycLit en Sociological Abstracts met de termen [clips/mass media/internet*/porno*] and/en [juvenile*near(sex offender/sexual arousal/sexual assault/sexual behavior/sexual harassment)], in de Nederlandse Centrale Catalogus op media/sex? en internet/sex?, en in de Rutgers Nisso database seksuologie op 'internet', 'media' en 'jonge daders seksueel geweld'. Van de op die wijze gevonden artikelen en/of boeken zijn vervolgens weer alle relevante referenties opgevraagd die groepszedendelicten betroffen. Ook is incidenteel ongepubliceerde literatuur gebruikt die ons bijvoorbeeld was toegestuurd door auteurs die ons eerdere werk gelezen hadden. Door deze zoekmethode menen wij vrijwel alle relevante literatuur op dit vlak gevonden te hebben. De literatuur blijkt vrijwel alleen groepsverkrachtingen te verslaan, en nauwelijks minder zware delicten zoals aanrandingen door groepen.

Daarnaast hebben wij ter beantwoording van de onderzoeksvragen analyses uitgevoerd op twee dataverzamelingen. Het eerste bestand betreft een kwantitatief bestand met gegevens over persoonlijkheid, achtergrond- en demografische kenmerken, eerdere criminele carrière en recidive van 79 groepszedendelinquenten. Over dit bestand werd eerder gerapporteerd door Hendriks & Bijleveld (1999), Looije et al. (2004), Hendriks & Bijleveld (2005), Hendriks (2006), Hendriks (2007), en recentelijk in Hendriks & Bijleveld (2007). Voor onderhavig onderzoek hebben wij de recidive voor een additionele periode van 2 jaar nader onderzocht; de onderzochte recidiveperiode na het uitgangsdelict bedraagt daarmee gemiddeld 10 jaar. Bij deze daders was in de periode 1988-2002 in opdracht van de Kinderrechter of de Officier van Justitie een persoonlijkheidsonderzoek verricht door FORA (en vroeger ABJ). Dat heeft allereerst als implicatie dat het databestand een naar verwachting relatief zware groep daders betreft: het gaat in alle gevallen om daders bij wie een persoonlijkheidsonderzoek is verricht en bij wie ofwel in de ernst van het delict en/of de persoon van de dader daartoe aanleiding werd gevonden. Er zijn ook, en mogelijk zelfs meer, daders van relatief lichtere groepszedendelicten (zie daarvoor Jonker, 2006). Het voordeel van de keuze voor dit bestand is dat ons onderzoek daarmee de jeugdige daders van de ernstigste groepszedendelicten belicht over wie de grootste maatschappelijke zorg is. Een tweede implicatie is dat, aangezien het zaken betreft uit de periode 1988-2002, het echter ook een wat 'gedateerde' groep betreft.

Een nadeel daarvan is dat niet alle groepen aan een eventuele invloed van de nieuwe media (zoals internet) blootgestaan zullen hebben. Een voordeel daarvan is aan de andere kant, dat de recidivepatronen over een, ook in internationale zin, relatief lange periode bestudeerd konden worden, tot ruim in de volwassenheid. Alle onderzochte daders hadden het oorspronkelijke (groepszedendelict) bekend of waren ervoor veroordeeld.

Het tweede bestand betreft een bestand met kwalitatieve gegevens, die de reconstructies bevatten uit de strafdossiers van de groepszedendelicten gepleegd door 91 daders. Deze groep van 91 daders bestaat uit de daders en mededaders in de eerstgenoemde dataverzameling voor wie het strafdossier onderzocht kon worden. Ook deze gegevens hebben we tegen het licht van de onderzoeksvragen opnieuw geanalyseerd. Over deze gegevens werd eerder gerapporteerd door Looije et al. (2004).

Ten laatste hebben wij geput uit de jarenlange klinische ervaring van de eerste auteur als behandelaar van jeugdige (groeps)zedendelinquenten, en uit de kennis die uit intervisiegesprekken en congressen en bijeenkomsten voor behandelaars bekend is uit de Nederlandse en internationale behandelpraktijk van dit soort daders.

In hoofdstuk 1 geven wij een overzicht van wat in algemene termen over dit soort delicten en daders bekend is uit de literatuur. In hoofdstuk 2 zoomen wij in op risicofactoren en interventies. In hoofdstuk 3 voeren wij een aantal heranalyses uit op bestaande data, en kijken wij naar de kenmerken van de dadergroepen, de delictsituaties en de latere criminele carrières van dit soort daders. In hoofdstuk 4 worden de onderzoeksvragen beantwoord en worden aanbevelingen voor nader onderzoek en interventies gedaan.

HOOFDSTUK 1: LITERATUUROVERZICHT

Het doel van dit hoofdstuk is een overzicht te geven van de relevante (inter)nationale literatuur op het gebied van groepszedendelicten. We spreken over een groepszedendelict wanneer er minimaal twee daders bij dit delict betrokken zijn. In tegenstelling tot wat in de media gesuggereerd wordt zijn groepszedendelicten en groepsverkrachtingen van alle tijden. Wij concentreren ons hierbij op groepszedendelicten gepleegd door minderjarigen en/of jongvolwassenen. Hoewel we in het algemeen de term groepszedendelicten gebruiken, worden in de literatuur vooral groepsverkrachtingen beschreven. Deze term zal door ons dan ook regelmatig gebezigd worden. In uitzonderingsgevallen, zoals in de rapportage van de Rutgers Nisso Groep (Jonker, 2006), worden voornamelijk groepsaanrandingen beschreven.

Met betrekking tot groepszedendelicten beperken wij ons tot mannelijke daders, die een *hands-on* delict (contactdelict) plegen.

In de literatuur wordt zelden vermeld dat jonge kinderen (onder de 10) slachtoffer zijn van een groepszedendelict. In de overgrote meerderheid gaat het om meisjes tussen de 10 en 25 jaar. Een delict als groepsschennis wordt niet beschreven.

Vrijwel altijd zijn vrouwen het slachtoffer van een groepszedendelict. Het slachtoffer is bijna altijd een meisje van ongeveer dezelfde leeftijd als de dader. Een enkele keer wordt melding gemaakt van een mannelijk slachtoffer. Dit blijkt dan veelal iemand die als homoseksueel bekend staat en daarom gestraft en vernederd wordt door een groep jongeren. Een enkele keer is een meisje of jonge vrouw als dader betrokken bij een groepszedendelict (zie bijvoorbeeld Matravers, 2002; Hendriks & Bijleveld, 2006)

Groepsverkrachtingen komen ook, en misschien wel veelal, voor tijdens oorlogssituaties (zie bijvoorbeeld Smith, 2004 en Gottschall, 2004). Ook vinden dit soort groepsdelicten plaats als initiatierite (Smith, 2004). Ook deze specifieke vormen van groepsverkrachting vormen geen onderdeel van deze rapportage.

Regelmatig zullen er tabellen gepresenteerd worden waarin groepsdaders worden vergeleken met solodaders. Solodaders kunnen nader worden onderverdeeld in kindmisbruikers (zij die een kind beneden de twaalf met een leeftijdsverschil van minimaal 5 jaar misbruiken) en leeftijdgenootmisbruikers (zij die leeftijdgenoten of soms ook ouderen misbruiken). De gegevens voor deze tabellen komen uit een groot databestand van meer dan 500 jeugdige zedendelinquenten. In de gepresenteerde tabellen kan, afhankelijk van de beschikbare gegevens, over verschillende aantallen groepsdaders gerapporteerd worden. Een

aantal van deze tabellen en onderdelen van teksten zijn eerder gepubliceerd door Hendriks & Bijleveld (2005), Hendriks (2006), Hendriks & Bijleveld (2007) en Hendriks (2007).

Bij vrijwel al deze daders is in opdracht van de Rechtbank of het Openbaar Ministerie een persoonlijkheidsonderzoek verricht. Het betreft dus een relatief zware groep, die en met justitie in aanraking is gekomen en voor wie in het delict of de persoon van de verdachte reden werd gevonden om een persoonlijkheidsonderzoek te gelasten. Naar verwachting is dit dus geen representatieve steekproef van bekende jeugdige zedendelinquenten. Daarnaast moet rekening gehouden worden met het feit dat het grootste deel van de zedendelicten niet bij politie en justitie bekend wordt. Hoe groot dit *'dark number'* is, is niet bekend. Schattingen in de literatuur lopen uiteen van 50% tot 95%.

Mogelijk dat het *'dark number'* zelfs groter is in geval van groepsverkrachting omdat het gevaar van bedreiging door de daders groter is en er is sprake van één verklaring (van het slachtoffer) ten opzichte van misschien wel vier andersluidende verklaringen.

1.1 Historische beschouwing

Tot 1900

Reeds in de Bijbel (Richteren 19: 16) is het fenomeen groepsverkrachting beschreven. Een Leviet is met zijn bijvrouw gast bij een oude man die lid is van de stam van Benjamin. Dorpsbewoners eisen de Leviet op en willen hem verkrachten. De oude man weigert zijn gast uit te leveren. “Maar ik zal mijn dochter, die nog niet getrouwd is, en de vrouw van de man naar buiten brengen; verkracht hen maar en doe met hen wat je maar wilt. De man zelf kunnen jullie niet zoiets schandelijks aandoen. Maar zij wilden niet naar hem luisteren. Toen greep de Leviet zijn vrouw en duwde haar naar buiten, de straat op. Zij verkrachtten haar en vierden hun lusten bot, de hele nacht door, pas tegen het aanbreken van de morgen lieten ze haar gaan.”

Gedurende de Renaissance bestond eenderde van alle (heteroseksuele) verkrachtingen in Florence uit groepsverkrachtingen (Smith, 2004).

1900-1960

In de periode 1900-1960 is groepsverkrachting nauwelijks bestudeerd in de wetenschappelijke literatuur.

In zijn standaardwerk *'The Gang'* beschrijft Trasher (1927) het fenomeen *'gang-shag'* "Het betreft jongens tussen de 16 en 20. Het is een daad die uitgevoerd wordt tegen een vrouw door 15 tot 30 jongens van een gang of club. Een matras in de steeg is over het algemeen voldoende voor dit doel. Deze jongens hebben seks met het slachtoffer in het tijdbestek van een aantal uren".

In de periode 1911 tot en met 1930 vond aanranding door jongeren in Nederland in ongeveer 30% van de gevallen in groepsverband plaats (Drukker, 1937). Oseretzky (1929) geeft aan dat 80% van alle verkrachtingen in Moskou in 1925 en 1926 door een groep werd gepleegd. Rupprecht (1911) beschrijft een groepsverkrachting waarbij de daders 14 jaar waren en het slachtoffer 11. Het meisje in kwestie wordt in dit geval beschreven als *'verdorben'*.

Blanchard (1959) maakt met betrekking tot de Verenigde Staten melding van 2 groepen daders: een negroïde groep en een blanke groep. In beide gevallen was er sprake van een duidelijke leider die in seksueel opzicht gestimuleerd werd door de aanwezigheid van de overige groepsleden.

1960-1970

Het is opvallend dat er vanuit de Angelsaksische literatuur vrijwel geen publicaties bekend zijn over groepszedendelicten uit de zestiger jaren van de vorige eeuw, uitgezonderd Woods (1969). Daarentegen zijn er wel een aantal Europese onderzoeken, met name Duitstalige, bekend: Phillip (1962), Parrot & Guitton (1963), Hartmann (1964) en Rasch (1968).

Phillip (1962) beschrijft 28 (West-Duitse) dadergroepen, met in totaal 128 daders, uit de periode 1950-1958. Het gaat hierbij niet om bendes, maar om *'Spontangruppen'*.

Negen *'bandes'* uit de omgeving van Bordeaux worden door Parrot & Guitton (1963) beschreven. Een van de daders brengt na afloop van een feest het latere slachtoffer zogenaamd naar huis, maar stopt op een plek in een bos waar zij met de andere daders geconfronteerd wordt. Dan vindt de groepsverkrachting (*'complot'*) plaats.

De toename van het aantal groepsverkrachtingen in West-Berlijn, terwijl het aantal minderjarige inwoners in dezelfde periode afnam, is de aanleiding voor Hartmann (1964) om een artikel over dit onderwerp te schrijven.

Rasch (1968) beschrijft een steekproef van 55 groepszedendelicten die in de periode 1956-1965 bekend waren bij het Openbaar Ministerie in het *'Landgerichtsbezirks'* Keulen. Het betreft 142 jeugdige en jongvolwassen daders en 60 slachtoffers. In dit onderzoek is er (voor het eerst) ook veel aandacht voor de kenmerken en de rol van het slachtoffer.

De toename van ‘*pack rapes*’ die in Australië door de pers gesignaleerd werd, is door Woods (1969) beschreven. Deze ‘*pack rapes*’ zouden, aldus de pers, nieuw zijn en vaak geïmiteerd worden. Woods geeft aan dat het geen nieuwe delicten betreft en dat de kans op kopieergedrag zeer overdreven wordt. Het betreft delicten die door *gangs* worden gepleegd, waarbij meisjes in auto’s worden meegenomen en op afgelegen plekken worden verkracht.

1970-1980

In 1971 komt het proefschrift van Amir uit waarin een hoofdstuk wordt gewijd aan groepsverkrachtingen. Hij verbaast zich erover dat er tot dan toe slechts een Engelstalig wetenschappelijk artikel (Blanchard, 1959) is verschenen omtrent dit onderwerp. Blijkbaar is hij niet op de hoogte van het eerder genoemde artikel van Woods (1969). Amir maakt gebruik van de aangiften van verkrachting bij de politie van Philadelphia. Van de 646 aangiften betrof het in 43% van de gevallen een groepsverkrachting. Van het aantal verdachten was 71% betrokken bij een groepsverkrachting.

Ook Geis (1971) meent dat het niet overdreven is te stellen dat groepsverkrachting waarschijnlijk het minst bestudeerde ernstige criminele feit is.

Hamilton (1979) beschrijft een geval van groepsverkrachting in 1974 waarbij drie jongens waren betrokken, die onder invloed van marihuana en alcohol tot hun daad zouden zijn gekomen.

1980-1990

Uit deze periode zijn slechts vijf artikelen bekend.

Holmstrom & Burgess (1980) geven aan dat er bij groepszedendelicten relatief vaker sprake is van voltooide verkrachtingen en fellatio dan bij solozedendelicten.

De bevindingen van Holmstrom & Burgess worden door Wright & West (1980) bevestigd en zij verwonderen zich daarnaast eveneens over het feit dat er weinig wetenschappelijke literatuur bekend is over groepsverkrachtingen. Zij beschrijven een steekproef van 298 aangiften van verkrachting bij de politie in 6 Engelse *counties* in de periode 1972-1976. In 13% was er sprake van een groepsverkrachting.

Scully & Marolla (1985) geven in hun artikel aan dat verkrachting niet slechts wordt uitgevoerd door “zieke mannen” en dat andere factoren eveneens een rol spelen. De door hen geïnterviewde groepsverkrachters noemden ontspanning en avontuur als belangrijke motieven voor hun handelen.

Rozee-Koker & Kolk (1986) benadrukken dat groepsverkrachters een kleinere kans hebben veroordeeld te worden dan soloverkrachters omdat de bewijslast moeilijker ligt.

Chancer (1987) beschrijft de negatieve reacties van de Portugese bevolkingsgroep, met name die van de vrouwen, in Bedford (Massachusetts) richting een Portugese vrouw die het slachtoffer was van een groepsverkrachting door Portugese mannen.

1990-2000

Ook in deze periode is er sprake van slechts een beperkt aantal publicaties, waaronder het eerste Nederlandse artikel omtrent dit onderwerp.

Gidycz & Koss (1990) vergeleken 44 slachtoffers van solodaders met 44 slachtoffers van groepsdaders. Slachtoffers van groepsdaders bleken vaker suïcide overwogen te hebben en therapeutische hulp gezocht te hebben dan slachtoffers van solodaders. Ook zij geven aan dat daders, en vooral ook slachtoffers, van groepszedendelicten nauwelijks onderwerp zijn geweest van wetenschappelijk onderzoek.

'*Gang rape*' op Amerikaanse college campussen is beschreven door O'Sullivan (1991). Het betrof 24 incidenten. O'Sullivan wijst op het feit dat deze groepsverkrachtingen vaak moeilijk te bewijzen zijn en noemt twee karakteristieken van de slachtoffers: ze zijn veelal naïef en hebben een promiscue reputatie.

In 1994 verschijnt het boek '*Gangbangs and drive-bys*' van Sanders. Hij wijdt een hoofdstuk aan groepsverkrachtingen en constateert dat deze geen routinematige bezigheden vormen voor *gangs*.

Boelrijk (1997) schrijft in zijn dissertatie, op basis van politiedossiers en justitiële documentatie, dat tweederde van de seksuele delicten gepleegd door minderjarigen met één of meer mededaders wordt gepleegd. Groepsverkrachtingen zouden in ons land veelal zonder excessief gebruik van geweld plaatsvinden.

Ulmann (1999) vergeleek soloverkrachtingen met groepsverkrachtingen waarvan aangifte was gedaan bij de politie van Chicago. De slachtoffers van groepsverkrachtingen bleken gemiddeld jonger en er was bij het slachtoffer vaker sprake van alcohol- en/of drugsgebruik.

In 1999 verscheen het eerste Nederlandstalige onderzoek naar groepsverkrachtingen. Hendriks & Bijleveld vergeleken kenmerken van solodaders met groepsdaders. Zij kwamen tot de conclusie dat er bij solodaders sprake was van meer neurotische problematiek en dat zij impulsiever waren. Groepsdaders bleken relatief vaker van allochtone afkomst en waren, in

vergelijking met solodaders, zelden slachtoffer van seksueel misbruik. Bij groepsdaders bleek er in geringe mate sprake van persoonlijkheidsproblematiek.

2000-2007

Vanaf 2000 is er sprake van een duidelijke toename van artikelen waarbij er ook sprake is van diverse Nederlandstalige publicaties.

In 2002 verschijnt het boek 'Ontsnapt uit de hel' van de Algerijnse Bellil (oorspronkelijke titel '*Dans l'enfer des tournantes*'). In dit boek beschrijft de schrijfster haar ervaringen in de *banlieues* van Parijs en haar ervaringen als slachtoffer van diverse groepsverkrachtingen.

Franklin (2004) vergeleek groepsverkrachtingen met geweld tegen homo's. Zij merkte op dat er een groot contrast is tussen de grote aandacht van de media voor groepsverkrachtingen en de geringe aandacht van de wetenschap voor dit fenomeen. Zowel bij geweld tegen homo's als bij groepsverkrachtingen zou het gaan om het vertonen van mannelijkheid ten opzichte van leeftijdgenoten en het straffen van afwijkingen van de sekserol. In het geval van groepsverkrachtingen betreft het afstraffen van vrouwen die promiscue gedrag vertonen.

In 2004 verschijnt het boek 'Daders van groepsverkrachting' van De Wree. Zij beschrijft 25 groepsverkrachtingen met in totaal 103 daders waarbij vooral Marokkaanse en (andere) Afrikaanse daders betrokken waren. Zij constateert dat de daders veelal ook andere delicten plegen en dat zij als individu waarschijnlijk nooit tot een verkrachting zouden zijn gekomen.

Door Looije et al. (2004) werd de interactie beschreven tussen 91 daders betrokken bij een groepsverkrachting en hun slachtoffers. De groepsverkrachtingen zouden nauwelijks voorbereid zijn en in eenderde van de gevallen was er sprake van een leidersfiguur. De groepsverkrachting werd door de daders veelal als een vorm van vermaak ervaren.

Hendriks & Bijleveld (2005) beschreven de recidive van poliklinisch behandelde en niet-behandelde jeugdige zedendelinquenten. De zedenrecidive percentages voor de verschillende typen daders (solodaders en groepsdaders) bleken nauwelijks te verschillen, echter behandelde groepsdaders vertoonden geen zedenrecidive.

Van Leiden & Jakobs (2005) en Jakobs & Van Leiden (2006) rapporteren uitgebreid over een Rotterdamse casus. Volgens hen was er sprake van gelegheidsgroepen. De groep bestond vooral uit Kaapverdise/West-Afrikaanse jongens en daarnaast enkele Antilliaanse en Surinaamse jongens.

Ullman (2007) vergelijkt de gevolgen van groepsverkrachting met die van soloverkrachting. Op velerlei gebieden, zoals huidig functioneren en suïcidepogingen, vertoonden de slachtoffers van groepsverkrachtingen meer problemen. Slachtoffers van groepsverkrachtingen bleken meer negatieve reacties uit hun omgeving te ervaren dan slachtoffers van soloverkrachtingen.

Porter & Allison (2006) beschrijven 223 groepsverkrachtingen uit de periode 1941-2001. Het betrof gevallen uit 11 verschillende landen (bijna 90% uit de Verenigde Staten en Engeland). Informatie werd verkregen vanuit rechtbankverslagen en mediaberichten. In 22% van de gevallen leidde de verkrachting tot de dood van het slachtoffer. Dit werd eerder beschreven door Shackelford (2002). Porter & Allison (2006) namen een tendens waar waarbij de daders relatief jonger werden en er daarnaast ook af en toe sprake was van vrouwelijke mededaders. De meest voorkomende wijze van handelen, vooral in de Verenigde Staten, was de *'surprise attack'* waarbij het slachtoffer naar een bepaalde locatie gebracht werd om verkracht te worden.

Mucchielli (2006) beschreef de aandacht voor groepsverkrachtingen (*'tournantes'*) in de Franse pers. Terwijl de term *'tournantes'* tussen 1990 en 2000 gemiddeld 4 keer per jaar de voorpagina haalde, bleek dit in 2001 50 keer het geval te zijn om vervolgens in 2004 bijna niet meer voor te komen. Een staatje van veroordelingen in Frankrijk tussen 1984 en 2002 laat echter zien dat er geen sprake is een toename van het aantal veroordelingen.

Hissel et al. (2006) en Van Wijk (2005) beschreven verschillen tussen generalistisch en specialistische jeugdige zedendelinquenten. Groepszedendelinquenten komen bij beiden vooral in de groep generalisten voor.

Woodhams et al. (2007) analyseerden 495 aangiften van zedendelicten door een jeugdige dader die een onbekende is van het slachtoffer. Groepszedendelicten bleken veel vaker in een verkrachting uit te monden dan solozedendelicten. Ook maakten de groepsdaders meer gebruik van geweld.

Van Dongen (2007) richt zich in haar artikel op de vraag welke problemen zich voordoen bij de huidige strafrechtelijke aanpak van jeugdige daders van groepsverkrachting. Zo wordt genoemd dat behandeling van deze daders al in een veel eerder stadium had kunnen plaatsvinden, in het kader van schorsingsvoorwaarden.

Samenvattend kan gesteld worden dat het fenomeen groepsverkrachting pas sinds het begin van deze eeuw wat meer in de wetenschappelijke belangstelling is komen te staan en dat diverse auteurs voortdurend hun verbazing uitspreken over het feit dat de wetenschappelijke

aandacht voor dit delict zo gering is. Dientengevolge is de kennis over achtergronden van groepsverkrachtingen, daders, slachtoffers, modus operandi en recidivepatronen beperkt in vergelijking met de kennis over solodaders.

In de hiernavolgende paragrafen wordt per thema beschreven wat vanuit de wetenschappelijke literatuur hierover bekend is.

1.2 Incidentie

Schattingen over het percentage groepszedendelicten op het totale aantal zedendelicten door jongeren gepleegd variëren tussen de 13% (Wright & West, 1981) en 80% (Oseretzky, 1929).

Looije et al. (2004) schatten dat het in Nederland zou gaan om ongeveer 200 groepsdaders per jaar. In 1998 werden in Frankrijk 994 minderjarige groepsverkrachters opgepakt door de politie (Bellil, 2002). Dit is ongeveer 5 keer zo veel als in Nederland, terwijl Frankrijk ongeveer vier keer zoveel inwoners heeft. Volgens Lucas (geciteerd door Geis, 1971) is ongeveer tweederde van de in Canada van verkrachting beschuldigde mannen betrokken bij een groepsverkrachting.

Uit onderzoeken van Hendriks & Bijleveld (1999 en 2005) komt naar voren dat een kwart tot een derde van de verdachten die worden aangemeld voor een pro Justitia-rapportage in verband met een zedendelict, betrokken is geweest bij een groepszedendelict. In vrijwel alle gevallen gaat het om delicten buiten de familierelatiesfeer. Van groepszedendelicten binnen de familierelatiesfeer is weinig bekend, maar dit lijkt vooralsnog een relatief beperkt verschijnsel te zijn. Vooralsnog gaan we er dus vanuit dat ongeveer een derde van de zedendelicten die door jeugdigen worden gepleegd groepszedendelicten zijn. Dat betekent dat groepszedendelicten een substantieel onderdeel vormen van zedendelinquentie door jeugdigen.

Bij de zaken waarin een pro Justitia rapportage wordt gevraagd, gaat het in het overgrote deel (88%) van de groepszedendelicten om verkrachtingen. Dit is in groot contrast met de zedendelicten door solodaders gepleegd, waar 55% van de daders een verkrachting pleegt (Hendriks & Bijleveld, 1999). Diverse auteurs (Wright & West, 1981; Gidycz & Koss, 1990; Ullman, 1999; Woodhams et al., 2007) komen tot de conclusie dat er bij groepszedendelicten vaker sprake is van (voltooid) verkrachtingen dan bij solodelicten. Jonker (2006) komt tot de conclusie dat het in haar steekproef (van mildere vormen van groepszedendelinquentie) in tweederde van de gevallen om aanranding gaat.

1.3 Gangs of near groups

Volgens Phillip (1962) is er geen sprake van georganiseerde gangs die dit soort delicten plegen. Het gaat om zogenaamde '*Spontangruppen*' (zie ook Hartmann, 1964 en Rasch, 1968). Parrot & Guitton (1963) zijn dezelfde mening toegedaan wanneer zij de term '*gangs éphémères*' gebruiken, net als Sanders (1994) die schrijft dat groepsverkrachting door *gangs* zelden wordt gerapporteerd. Ook in andere studies over *gangs* zou groepsverkrachting niet als een routinematige activiteit gelden voor bendes. Volgens De Wree (2004) gaat het zelden om bendes, maar eerder om '*near groups*', een concept dat door Yablonsky in 1959 werd geïntroduceerd. In een '*near group*' zijn de rollen van de leden niet duidelijk, en is er een beperkte cohesie. De groep kan wisselen van samenstelling, en heeft wat wel een 'vluchtig karakter' wordt genoemd. Er is dan ook weinig overeenstemming over de functie van het collectief tussen de groepsleden.

Looije et al. (2004) trekken in hun onderzoek naar groepsverkrachting door jeugdigen in Nederland dezelfde conclusie. In plaats van bendes zijn de dadergroepen informele groepen van vrienden of (vage) kennissen van elkaar. Hoewel de leden vaak bevriend zijn, is de groep geen vaste vriendenclub. In een deel van de dadergroepen is een duidelijke leider aanwezig die bepaalt wat er gebeurt, maar in de meeste gevallen is er geen centrale aansturing, en zijn er wisselende initiatiefnemers, ook tijdens het delict. In de helft van de gevallen is het groepsdelict dan ook een groepsactiviteit, waarbij paradoxaal genoeg het optreden als groep het delict aan de ene kant mogelijk maakt, maar tegelijkertijd ook bemoeilijkt (bijvoorbeeld omdat de daders elkaar tegenwerken). In de andere helft van de gevallen wordt er constructief en ordelijk (crimineel) samengewerkt, waarbij daders elkaar assisteren bij opeenvolgende taken.

In Looije et al. (2004) worden drie basale verklaringen voor het samen plegen van delicten beschreven. Wij citeren de samenvatting die door Hendriks & Bijleveld (2007, p. 413/414) werd gegeven: "Volgens de *groepsverklaring* heeft de dadergroep invloed op de individuele daders binnen deze groep en deze invloed veroorzaakt crimineel gedrag. Groepsleden ontvangen beloningen of conformeren zich aan groepsdruk of groepsdwang. De *selectieverklaring* houdt in dat daders selectief omgaan met mededaders op basis van gemeenschappelijke kenmerken. Het samen plegen is dan een bijproduct van sociale selectie, wanneer daders met elkaar omgaan en de gelegenheid aangrijpen om een delict te plegen. In de *instrumentele verklaring* is de bereidheid tot criminaliteit het gevolg van een afweging tussen kosten en baten. Het samen plegen van delicten kan meer opleveren dan het solo

plegen, doordat het bijvoorbeeld eenvoudiger, beter of met minder risico's is uit te voeren. In het onderzoek van Looije et al. worden vooral de instrumentele en de selectieverklaring voor het plegen van groepszedendelicten herkend.

In het onderzoek van Jonker (2006) onder daders van lichtere groepszedendelicten kan ook de groepsverklaring herkend worden: het bepalen of bevestigen van de rol binnen de groep en kritiekloos meelopen worden door haar gezien als belangrijke motieven voor het meedoen aan groepszedendelicten.

Rasch (1968) komt tot een gemiddelde groeps grootte van bijna 3. De gemiddelde groeps grootte, aldus Looije et al. (2004) is 4. De gemiddelde leeftijd van de daders is 14 (Looije et al.) en volgens een aantal auteurs (Amir, 1971; Hendriks & Bijleveld, 1999) gemiddeld iets lager dan bij de solodaders. Relatief nog vaker dan bij solozedendelicten zouden bij groepszedendelicten minderjarigen betrokken zijn.

Groepszedendelinquentie is in velerlei opzichten een variant op groepsriminaliteit in het algemeen (zie bijvoorbeeld: Weerman, 2001). Hoewel de schattingen over het percentage delicten dat door jeugdigen in groepsverband wordt gepleegd uiteenlopen, is bekend dat het leeuwendeel van de jongeren dat delicten pleegt, dat in groepsverband doet. In die zin is het niet verbazingwekkend dat jeugdigen ook dit soort delicten voor een belangrijk deel met een groep leeftijdgenoten plegen. De groep is het instrument waarmee delicten gepleegd worden, het publiek van de delicten en voor een groot deel ook de motivatie en de normalisator voor de delicten. Door delicten te plegen met de groep horen jeugdigen erbij, vermaken zij zich, laten zij zien dat ze meetellen. Er is dus veel voor te zeggen om groepszedendelinquentie door jeugdigen niet als een afwijkende vorm van zedendelinquentie te zien maar als een gangbare vorm van delinquentie door jeugdigen.

1.4 Spreiding van groepszedendelinquentie

De Wree (2004) schrijft dat uit de Franstalige literatuur over groepsverkrachtingen blijkt dat de daders vaak uit marginale groepen kwamen, uit stedelijke gebieden en dat zij relatief weinig geweld gebruikten. De woonomstandigheden waren vaak slecht. De daders braken vroegtijdig hun schoolcarrières af en/of volgden lage onderwijsniveaus. Auteurs als Amir (1971), Ullman (1999) en Bellil (2002) doen vooral melding van groepsverkrachtingen in grootstedelijke gebieden.

Afgaand op de pers lijkt het er soms op alsof groepszedendelicten door jeugdigen exclusief in Rotterdam en andere grotere steden plaatsvinden. Daders en slachtoffers wonen doorgaans in achterstandsbuurten. Uit de literatuurstudie van Hendriks & Bijleveld (2007) blijkt dat het grootste deel van de groepsdaders inderdaad komt uit de grote steden, maar dat ook buiten de Randstad groepszedendelicten blijken plaats te vinden. Uit onderzoek van de Rutgers Nisso Groep (Jonker, 2006) over de periode 2005/2006 komt hetzelfde beeld naar voren. Allochtone daders worden logischerwijze, gezien de concentratie van allochtonen in de stedelijke gebieden, relatief vaker in de Randstad gevonden. Autochtone daders lijken echter buiten de Randstad oververtegenwoordigd. Jonker (2006) meldt daarentegen dat de daders van buiten de Randstad, die binnen de Rutgers Nisso Groep een leerstraf volgen, vrijwel allen van allochtone afkomst zijn.

Tabel 1: Verdeling van groepsdaders over het land (N=75)

	aantal daders
Binnen de Randstad	58
Buiten de Randstad	17

Bron: Hendriks & Bijleveld (2007)

1.5 Culturele achtergrond van de daders

De meeste jeugdige groepsdaders, zeker in meer recent onderzoek, zijn van allochtone afkomst. In het onderzoek van Van Leiden & Jakobs (2005), dat één Rotterdamse casus onder de loep nam, bleken vrijwel alle daders van Kaapverdische afkomst. Gezien de kleine steekproef en de toevallige enkele casus zijn deze gegevens niet generaliseerbaar. Jonker (2006) meldt voor daders van lichtere groepszedendelicten in Nederland dat ongeveer tweederde van de daders van allochtone afkomst is. De daders in het onderzoek van De Wree (2004) in Brussel waren echter allen van Congolese of Marokkaanse afkomst.

Wright & West (1980) kwamen in een al wat ouder onderzoek tot de conclusie dat 41% van de niet-blanke verdachten van verkrachting betrokken was bij een groepszedendelict en dat dit voor slechts 7% van de blanke verdachten gold. Blanchard (1959) beschrijft 2 groepen daders: een van Afro-Amerikaanse samenstelling en een van blanke samenstelling. Rasch (1968) daarentegen beschreef een groep van 142 groepsdaders van autochtoon Duitse afkomst.

Hendriks & Bijleveld (1999) rapporteerden over hun jeugdige zedendaders die een rapportage Pro Justitia kregen, dat groepsdaders significant vaker van allochtone afkomst waren dan solodaders en dat met name Antilliaanse jongens oververtegenwoordigd leken. In onderstaande tabel uit het onderzoek van Hendriks & Bijleveld worden de culturele achtergronden van solodaders, onder te verdelen in kindmisbruikers en leeftijdgenootmisbruikers, en groepsdaders vergeleken.

Tabel 2: Culturele achtergrond in procenten (N=300)

	kindmisbruikers	leeftijdgenootmisbruikers	Groepsdaders
Nederlands	82%	49%	39%
Turks	1%	9%	6%
Marokkaans	1%	9%	10%
Surinaams	5%	4%	7%
Antilliaans	3%	9%	17%
Anders	7 %	21%	21%

Bron: Hendriks & Bijleveld (2005)

Uit bovenstaande tabel blijkt dat solodaders en met name kindmisbruikers van autochtone afkomst zijn. Groepsdaders zijn vooral beduidend vaker dan kindmisbruikers van allochtone afkomst. Antillianen zijn daarbij, afgezet tegen het percentage Antillianen tussen de 12-18 jaar dat deel uit maakt van de bevolking en in vergelijking met Turken, Marokkanen en Surinamers (tussen de 12-18), sterk oververtegenwoordigd. Overigens dient daarbij bedacht te worden dat nog steeds bijna 40% van de daders van autochtone afkomst is.

1.6 Gezinssituatie

In diverse onderzoeken wordt gerapporteerd dat veel daders zonder vader opgroeien. De moeder staat, met andere woorden, alleen voor de opvoeding (De Wree, 2004; Looije et al., 2004; Van Leiden & Jakobs, 2006). Daarbij dient bedacht te worden dat dit kenmerkend is voor veel opgroeiende jeugdige Antillianen en Kaapverdianen, en dat mogelijk jeugdige delinquenten in het algemeen vaker dan gemiddeld in gebroken gezinnen opgroeien. Het is dan ook de vraag of dit opgroeien zonder vader een onderscheidend kenmerk is voor de genoemde groepen. Jonker (2006) meldt voor de lichtere categorie groepszedendelinquenten dat 75% van de daders bij beide ouders opgroeit.

In gezinnen waarin jeugdige groepszedendaders opgroeien zouden daarnaast conflicten zijn (De Wree, 2004). Daders brengen veel tijd op straat door en rondhangen is een favoriete bezigheid (Van Leiden & Jakobs, 2005). Ouders blijken vaak niet op de hoogte van de bezigheden van hun kinderen buitenshuis. De vraag is echter weer of dit kenmerkend is voor gezinnen waaruit groepszedendaders komen of dat dit kenmerkend is voor de gezinnen van jeugdige delinquenten. Scully (1990) meldt dan ook dat er weinig verschillen tussen de gezinnen van veroordeelde verkrachters en andere delinquenten zijn. De onderstaande tabel geeft een aantal gezinskenmerken weer voor de daders uit het onderzoek van Hendriks & Bijleveld (2005).

Tabel 3: Gezinskenmerken

	kindmisbruikers	leeftijdgenootmisbruikers	Groepsdaders
psychopathologie bij een van de ouders (N=154)	14%	10%	0%
Geweld tussen de ouders (N=150)	21%	28%	21%
werkloosheid (N=179)	5%	16%	20%

Bron: Hendriks & Bijleveld (2005)

Psychopathologie bij een van de ouders blijkt uit bovenstaande tabel meer een kenmerk voor ouders van solodaders dan ouders van groepsdaders. Geweld tussen de ouders lijkt nauwelijks te verschillen tussen de diverse groepen. Werkloosheid is echter kenmerkend voor ouders van leeftijdgenootmisbruikers en ouders van groepsdaders. Dit kan er op wijzen dat deze daders relatief vaker uit kansarme milieus komen.

1.7 Persoon(lijkheid) van de dader en psychopathologie

De gemiddelde leeftijd van de groepsdader is volgens Jonker 14/15 jaar. Ook Looije et al. (2004) komen tot een gemiddelde leeftijd van 14.

Over de persoonlijkheidskenmerken van groepsdaders is nog relatief weinig bekend. Blanchard (1959) probeerde groepsverkrachtingen te verklaren door psychiatrische problematiek bij de daders, maar onder meer Woods (1969) beschrijft groepsverkrachters als 'relatief normaal'. Porter & Allison (2006) vonden dat er bij 4% van de daders sprake was van psychiatrische problematiek. Wright & West (1981) merken op dat 10% van de

solodaders psychiatrische behandeling had ondergaan, voordat zij werden opgepakt wegens aanranding/verkrachting, en dat dat bij 0% van de groepsdaders het geval was. Zij menen dat de verklaringen voor groepsverkrachtingen niet zo zeer in de persoon van de verdachten, maar vooral in de dynamiek van de groep gezocht moeten worden. Lucas (1969), geciteerd door Wright & West (1981), schrijft dan ook: “Group rape is not rape by a number of rapists convened for the occasion, it is the *group* which rapes”.

Van Leiden & Jakobs (2005) beschrijven de verdachten uit één Rotterdamse dadergroep als laaggemiddeld intelligent. Volgens Jonker (2006) volgt 94% van de daders onderwijs op VMBO-niveau of lager. Hendriks & Bijleveld (2005) beschrijven het functioneren van de totale groep jeugdige zedendelinquenten die zij onderzochten als op laaggemiddeld intellectueel niveau. In dit opzicht wijken groepsdaders dan ook niet in positieve of negatieve zin af van de totale groep jeugdige zedendelinquenten. Hendriks & Bijleveld (2007) merken daarbij op dat als men kijkt naar de (veelal allochtone) culturele achtergrond van groepsdaders, dat het dan de vraag is of zij überhaupt niet lager zullen scoren op intelligentietests vanwege het talige aspect van veel van dergelijke tests. In dat verband merken zij op dat het de vraag is of deze daders ten opzichte van jongeren met dezelfde culturele achtergrond een andere score op intelligentietests laten zien.

Hendriks & Bijleveld (1999, 2007) melden dat groepsdaders in vergelijking met solodaders relatief gemiddeld scoren op diverse persoonlijkheidsvragenlijsten; daders beschrijven zichzelf als minder neurotisch, spanningsbehoefstig en impulsief dan solodaders. Voorts zouden zij extravertter zijn. Bij groepsdaders is minder sprake van psychopathologie dan bij solodaders. Zij geven aan relatief weinig problemen in de sociale omgang te ervaren. Ten opzichte van meisjes zijn zij niet opvallend verlegen (in tegenstelling tot de solodaders). Ook hebben zij (wederom in tegenstelling tot solodaders) vaak al meerdere ervaringen op seksueel vlak (zie verder: Hendriks & Bijleveld, 1999; Hendriks & Bijleveld, 2005; Hendriks & Bijleveld, 2007).

Tabel 4: Aanwezigheid van psychopathologie bij solo- en groepsdaders (N=176)

	kindmisbruikers	leeftijdgenootmisbruikers	Groepsdaders
ADHD	10%	5%	7%
PDD-NOS	9%	3%	0%

Bron: Hendriks & Bijleveld (2005)

Uit bovenstaande tabel uit de onderzoeken van Hendriks & Bijleveld blijkt dat er bij groepsdaders slechts in relatief geringe mate sprake is van psychopathologie (stoornis) in engere zin. Het is van belang bij de bespreking van psychopathologie de diagnose gedragsstoornis buiten beschouwing gelaten, omdat dan immers geen sprake is van psychopathologie in engere zin. In veel pro Justitia rapportages werd in het verleden deze diagnose dan ook niet apart gesteld, maar omschreven. Als er sprake was van bijvoorbeeld ADHD (aandachtstekortstoornis gecombineerd met hyperactiviteit) of PDD-NOS (een stoornis in het autisme spectrum) werd deze diagnose wel expliciet gesteld.

Zoals Hendriks & Bijleveld rapporteren (2007) wordt de diagnose ADHD bij 3 tot 5% van de jongeren in Nederland vastgesteld (Gunning & Paternotte, 1997). Het percentage ADHD-ers (7%) binnen het subtype groepsdaders lijkt derhalve iets hoger. ADHD komt echter 2 tot 4 maal vaker voor bij jongens dan bij meisjes en zo gezien, concluderen Hendriks & Bijleveld (2007), wijkt het gevonden percentage van 7% nauwelijks af van wat wordt gevonden bij de ‘normale’ populatie jongens.

De diagnose PDD-NOS werd in de onderzoeken van Hendriks & Bijleveld en Hendriks (2005, 2006) bij geen van de groepsdaders gesteld. Hendriks & Bijleveld (2007) redeneren dat, aangezien uit de metastudie van Fombonne (2003) blijkt dat deze stoornis bij ongeveer 0,5% van de jongeren kan worden vastgesteld, en bij jongens deze stoornis naar schatting 6 maal zo vaak voorkomt als bij meisjes, men a priori bij ongeveer 1% van de jongens deze diagnose mogen verwachten. Voor de totale groep zedendelinquenten in de steekproef van de Hendriks & Bijleveld wordt de diagnose PDD-NOS in 5% van de gevallen gesteld. Dit lijkt dus, al gaat het om kleine aantallen, in de hier onderzochte groep verhoogd. Het is aannemelijk dat de in negatieve zin afwijkende daders voor een persoonlijkheidsonderzoek in aanmerking komen en de relatief ‘gewone’ daders niet. Het lijkt Hendriks & Bijleveld (2007) daarmee niet waarschijnlijk dat in de totale groep jeugdige zedendelinquenten het percentage PDD-NOS sterk verhoogd is ten opzichte van de normale populatie. Hendriks & Bijleveld rapporteren daarnaast dat, ook gezien het feit dat het percentage kindmisbruikers in hun steekproef bij wie de diagnose PDD-NOS wordt gesteld wel duidelijk verhoogd is, PDD-NOS vooralsnog geen belangrijke factor lijkt die specifiek het gedrag van groepsdaders (mede) zou kunnen verklaren.

1.8 De slachtoffers

Volgens Jonker (2006) hebben de slachtoffers meestal (87%) de Nederlandse nationaliteit. Bijleveld et al. (2007) constateren dat driekwart van de slachtoffers van Nederlandse afkomst is.

Volgens Phillip (1962) waren vrijwel alle slachtoffers tussen de 12 en 23 jaar oud en ongeveer even oud als de daders (zie ook Amir, 1971; Looije et al., 2004; De Wree, 2004; Jonker, 2006).

Daders en slachtoffer zijn veelal bekenden van elkaar: zie Phillip (1962); Rasch (1968); Sanders (1994); Looije et al. (2004); De Wree (2004); Van Leiden & Jakobs (2005); Jonker (2006). Veelal gaat het daarbij niet om echte vriendschap tussen daders en slachtoffer, maar meer dat men elkaar kent via school, de buurt of via gemeenschappelijke kennissen.

Ullman (2007) merkt op dat slachtoffers van groepsverkrachtingen een lage opleiding hebben en dat zij in het algemeen kwetsbaarder lijken dan slachtoffers van soloverkrachters. Soms heeft het slachtoffer op vrijwillige basis eerder seks gehad met een van de daders. De meisjes zouden relatief vaker slachtoffer van verkrachting zijn geweest.

Hendriks & Bijleveld (2007) rapporteren dat het slachtoffer volgens veel daders een promiscue reputatie heeft. Ook in (iets ouder) onderzoek vinden we dit soort dichotomiserings terug. Wij citeren Hendriks & Bijleveld (2007, p. 414/415): “Volgens Sanders (1992) maken leden van gangs een onderscheid tussen *nice girls* en *bad girls*. *Nice girls* worden voor bepaalde feestjes niet uitgenodigd of gaan op tijd weg. De *bad girls* (meisjes die blijven) zouden in seksueel opzicht beschikbaar zijn. Alcohol en drugs worden vaak gebruikt om het latere slachtoffer willoos te maken. Deze dichotomie in *bad girls* en *nice girls* wordt verklaard via het Mexicaans-Amerikaanse begrip *Mariaisima*: er zijn enerzijds meisjes die, totdat zij trouwen, zoals Maria zijn en anderzijds meisjes die dat niet zijn. In het geval van *bad girls* is er, volgens leden van de gang, in sommige situaties geen toestemming nodig voor seks. Ook wordt gesproken over *cruising* waarbij meisjes worden uitgenodigd om met een paar jongens een rondje te rijden in de auto. Meisjes die hierop ingaan, zouden worden beschouwd als sletten, met wie geen rekening behoeft te worden gehouden. Tegenstribbelen van de kant van het slachtoffer wordt dan geïnterpreteerd als ‘nep’ en behorend bij het ‘spel’.

In oudere onderzoeken wordt het slachtoffer nogal eens beschreven als willig, of als dat zij het delict toch vooral aan zichzelf te danken heeft. Rupprecht (1911) beschrijft een

groepsverkrachting waarbij vier 14-jarige jongens zijn betrokken. Het slachtoffer is een 11-jarig meisje. Hij stelt vraagtekens bij de rol van het slachtoffer: “Het meisje zelf was reeds verdorven. Zij verweerde zich hoofdzakelijk flink omdat het haar te veel was om zich door 4 jongens te laten gebruiken. Tegen geslachtsverkeer met een van hen zou ze geen bezwaar hebben gehad.”. ook volgens Philip (1962) blijkt dat in driekwart van de gevallen het meisje de daders duidelijk tegemoet is gekomen. Ongeveer 10% van de slachtoffers stond bekend als ‘*sexuell zugänglich*’. De meisjes zouden als promiscue bekend staan. Ten minste 15% van de slachtoffers zou echter door de verkrachting ontmaagd zijn.

Geis (1971) nuanceert het bovenstaande beeld door te stellen dat sommige meisjes door toeval op de verkeerde plaats op het verkeerde tijdstip zijn. Dit lijkt vooral van toepassing voor meisjes bij wie er sprake is geweest van een overvalsituatie, zoals die bijvoorbeeld beschreven zijn door Parrot & Guitton (1963), Woods (1969), Amir (1971) en Porter & Alison (2007). Van deze overvalsituaties lijkt overigens in Nederland tot nu toe nauwelijks sprake geweest te zijn. Een uitzondering hierop lijkt een recente groepsverkrachting te Breda tijdens het carnaval (BN-De Stem, 24 februari 2007). Een vijftal jongens van Antilliaanse afkomst zouden daarbij een voor hen onbekende 21-jarige studente hebben verkracht.

Naast dat de daders de neiging hebben het slachtoffer tot schuldige aan te wijzen (*‘blaming the victim’*) gebeurt het ook (zie bijvoorbeeld Geis, 1971; Chancer, 1987; Ullman, 2007) dat ouders van de daders of andere mensen uit de gemeenschap van de dader het slachtoffer verantwoordelijk stellen voor de gebeurtenis. Ullman stelt dat daardoor de verwerking van de (traumatische) gebeurtenis voor het slachtoffer extra wordt bemoeilijkt.

In vergelijking met de zaken waar solodaders bij betrokken zijn is een complicerende factor dat het nu niet één verklaring van een slachtoffer tegenover één verklaring van een dader is, maar één verklaring tegenover misschien wel vier of meer verklaringen. Dit betekent dat het slachtoffer van goeden huize moet komen om aannemelijk te maken dat het een strafbaar feit betrof en geen groepsseks op vrijwillige basis. Zeker wanneer de aangifte niet direct na het delict plaatsvindt, ligt de bewijsvoering vaak moeilijk. Sporen van geweld zijn dan veelal niet meer waarneembaar.

1.9 De invloed van de media

Een terugkerend thema in de literatuur omtrent groepsverkrachtingen is de invloed van de media. Hartmann (1964) citeert *'Der Tagesspiegel'* van 7 februari 1963: "Het moet verhinderd worden dat de beschrijving van misdrijven door jeugdigen anderen tot soortgelijk gedrag aanzet". Hij nuanceert dit bericht door te stellen dat het moeilijk zal zijn te bewijzen dat er een samenhang is tussen persberichten en groepszedendelicten. Hij meent dat mediaberichten slechts als een *'Teilursache'* gezien kunnen worden. Hartmann stelt verder dat de verwijzing naar de klaarblijkelijk beslissende invloed van massamedia op crimineel gedrag vaak gebaseerd is op de behoefte van verontruste burgers om een oorzaak aan te wijzen. Met betrekking tot de jeugdige verdachten kan de vermeende invloed van de massamedia gezien worden als een poging om verzachtende omstandigheden aan te voeren.

Woods (1969) beschrijft de zijns inziens hysterische reacties van de pers op het fenomeen *'pack rapes'*. Met name de indruk die vanuit de media wordt gegeven dat groepsverkrachting een nieuw fenomeen is en leidt tot kopieergedrag noemt hij incorrect en overdreven.

Media zijn nogal eens geneigd om de nadruk te leggen op de culturele achtergrond van de daders. Zo meldt Chancer (1987) dat via de radio werd opgeroepen om de daders te deporteren. Hustler noemde New Bedford in 1983 *'the Portuguese Gang-Rape Capital of America'*. Mucchielli (2006) geeft aan dat het verband dat in de media gelegd wordt tussen de Noord-Afrikaanse cultuur of Afrikaanse cultuur (en mogelijk het islamisme) en seksueel geweld getuigt van etnische vooroordelen.

De Nederlandse schrijvende pers is over het algemeen vrij terughoudend geweest in het leggen van verbanden tussen groepsverkrachtingen en allochtone daders. De Telegraaf meldt op 12 november 2005 in een subkop dat de daders vooral van Surinaamse, Antilliaanse of Kaapverdiaanse afkomst zijn. Wel is men geneigd om deze delicten tot voorpaginanieuws te maken. Zo opent de NRC van 3 december 2004 met de kop 'Groepsverkrachting 200 maal per jaar'. Deze kop moest overigens de volgende dag gerectificeerd worden omdat het om 200 zaken per jaar ging.

In de media wordt nogal eens gesuggereerd dat er een verband zou zijn tussen het kijken naar videoclippen op MTV of TMF en groepsverkrachtingen. Relaties tussen de media in de breedste zin des woord (radio, televisie, schrijvende pers, internet) en seksueel grensoverschrijdend gedrag blijken echter niet eenduidig vast te stellen (zie bijvoorbeeld

Freedman, 2002; Kunczik & Zipfel, 2004; Taylor, 2005; Hargrave & Livingston, 2006).

Freedman (2002) constateert in zijn metastudie, waarin 200 onderzoeken waren betrokken, dat bewijs dat de media gewelddadig gedrag veroorzaken uiterst mager en inconsistent is, waarbij er meer resultaten gevonden worden die de stelling ondergraven dan ondersteunen. Kunczik & Zippel (2004) laten alle Duitstalige en Engelstalige onderzoeken tussen 1998 en 2003, waarin de relatie tussen media en geweld werd onderzocht, de revue passeren en merken op “dat alle simpele antwoorden op het complexe ontstaan van geweld en de rol van de media daarbij tegen de achtergrond van de wetenschappelijke inzichten niet serieus genomen dienen te worden”. Zij citeren Schramm (1961), de grondlegger van het onderzoek naar media-effecten: “Voor sommige kinderen onder bepaalde omstandigheden zijn sommige programma’s schadelijk. Voor andere kinderen, onder dezelfde omstandigheden, of voor dezelfde kinderen in andere omstandigheden kan er een positieve werking van uit gaan. Voor de meeste kinderen, in de meeste situaties, gaat er van de meeste programma’s waarschijnlijk noch een schadelijke noch een positieve werking uit”. Ook melden Kunczik & Zipfel dat vrijwel niemand meer de stelling aanhangt dat er van mediageweld geen enkele invloed uitgaat, maar dat deze invloed voor diverse groepen kijkers heel verschillend kan zijn. Hargrave & Livingston (2006) sluiten in hun overzichtstudie hierbij aan door te stellen dat sommige groepen, zoals jongeren en mensen met persoonlijkheidsstoornissen, waarschijnlijk meer vatbaar zijn voor mediabeïnvloeding.

Problemen die zij noemen in verband met onderzoeken naar de invloed van de media zijn ondermeer het feit dat het meeste onderzoek in de Verenigde Staten is verricht en het de vraag is of gevonden resultaten generaliseerbaar zijn naar andere landen; het gegeven dat de meeste onderzoeken slechts korte-termijn effecten aantonen op meningen en gedrag; het de vraag is of uitkomsten die gevonden worden naar aanleiding van het kijken naar bepaalde televisieprogramma’s (de focus van de meeste onderzoeken naar de invloed van de media) ook gelden voor de nieuwe media en tot slot of de resultaten uit de veelal experimentele onderzoeken ook generaliseerbaar zijn naar het leven van alle dag. Zij bepleiten specifiek onderzoek naar effecten van de media op bepaalde kwetsbare groepen.

Samenvattend is het vooralsnog onmogelijk om causale relaties te leggen tussen de mediaboodschappen en complexe delicten als geweldpleging of seksuele delicten. Specifiek onderzoek naar de relatie tussen videoclipen en groepsverkrachtingen heeft, zover ons bekend, nooit plaatsgevonden. Gezien de genoemde problemen met betrekking tot het onderzoek naar de invloed van de media op gedrag in het algemeen, kan niet verwacht worden dat een dergelijke relatie op korte termijn wel gevonden kan worden. Het

voorafgaande wil overigens niet zeggen dat er geen sprake zou kunnen zijn van een relatie tussen bijvoorbeeld het kijken naar bepaalde videoclippen en groepsverkrachtingen.

Wel kan men constateren dat informatie vanuit de media vaak sterk geseksualiseerd is. Er bestaat nauwelijks onderzoek naar de rol van de media bij de aard en beleving van seksuele contacten. Wel zijn veelvuldig verbanden aangetoond tussen mediagebruik en stereotype opvattingen (zie ook '*Vormen van instrumentele seks onder tieners*', De Graaf et al., 2007). De vraag blijft echter in dit verband wat de kip en wat het ei is. Zou het bijvoorbeeld zo kunnen zijn dat jongeren met stereotype opvattingen graag naar programma's kijken waarin stereotype beelden rondom de man/vrouw verhouding worden vertoond? Wat in ieder geval wel uit meerdere onderzoeken blijkt (zie bijvoorbeeld Kunczik & Zipfel, 2004; Taylor, 2005; Hargrave & Livingston, 2006), is dat hele jonge kinderen, labiele kinderen en kinderen die thuis geen adequaat voorbeeldgedrag hebben gehad van hun ouders, gemakkelijker te beïnvloeden zijn door informatie vanuit de media. De vraag is vervolgens of deze beïnvloeding, veelal van attitude, ook leidt tot delinquent gedrag.

Over de rol van internet is in de wetenschappelijke literatuur hoegenaamd niets te vinden. Wel is vanuit de forensisch poliklinische praktijk bekend dat sommige groepsverkrachtingen beginnen via chatten, uitkleden voor de webcam en van daaruit komen tot een afspraak waarbij ook andere, voor het slachtoffer, onbekende jongens betrokken zijn. Een variant hierop is het via een camera vastleggen van niet-vrijwillige handelingen die in groepsverband plaatsvinden. De beelden hiervan worden later op internet gezet. Het is vooralsnog onduidelijk of dit soort zaken incidenten zijn of veel vaker voorkomen.

1.10 Generalisten en specialisten

Voor zover bekend wordt voor het eerst door Phillip (1962) melding gemaakt van het feit dat groepszedendelinquenten vooral generalisten zijn. Van de 128 daders waren er drie eerder veroordeeld wegens een zedendelict, dat zij overigens niet in groepsverband hadden gepleegd. Echter, 20% van de daders, was wel eerder veroordeeld wegens andersoortige strafbare feiten. Parrot & Guitton (1963) melden dat deze daders ook andere strafbare feiten met elkaar plegen, zoals diefstal. Woods (1969) stelt dat groepsverkrachting primair een delict is dat gepleegd wordt door delinquente bendes. Amir (1971) geeft aan dat groepszedendelinquenten significant vaker een strafblad hebben (60%) vanwege delicten tegen de persoon gericht dan solodaders (40%). Ook Wright & West (1981) komen tot deze conclusie. De Wree (2004)

beschrijft deze groep daders als eerder generalist dan specialist. Volgens Jonker is ongeveer 20% van de daders van lichtere groepszedendelicten al eerder met justitie in aanraking gekomen.

In de volgende tabel wordt weergegeven in welk percentage van het aantal gevallen delicten zijn gepleegd voorafgaande aan het zedendelict. Wederom is hierbij een onderverdeling gemaakt naar kindmisbruikers, leeftijdgenootmisbruikers en groepsdaders.

Tabel 5: Delicten gepleegd voorafgaande aan het zedendelict (N=227)

	Kindmisbruikers	leeftijdgenootmisbruikers	groepsdaders
geen	64%	41%	46%
eén of meer	36%	59%	54%

Bron: Hendriks & Bijleveld (2005)

Voor kindmisbruikers is in bijna tweederde van de gevallen het zedendelict het eerste bij justitie bekende delict. In meer dan de helft van de gevallen hebben leeftijdgenootmisbruikers (zie in dit verband ook Tausendteufel et al. 2006) en groepsdaders al eerder een of meer delicten gepleegd. Er is met andere woorden bij groepsdaders vaker sprake van een generalistisch crimineel carrièrepatroon. In 25% gaat het om diefstal, in 4% om geweld, in 8% om vandalisme, in 38% om diefstal en geweld, in 17% om zedendelicten en in 8% om zowel diefstal als zedendelicten.

Het percentage *zedendelicten* voorafgaande aan het criteriumdelict bedraagt voor kindmisbruikers 46%, voor leeftijdgenootmisbruikers 31% en voor groepsdaders 25%. Groepsdaders hebben dus relatief gezien het geringste percentage zedendelicten voorafgaand aan het zedendelict in verband waarmee een pro Justitia rapportage is verricht, en zij lijken meer generalist (plegen van allerlei delicten) dan specialist (vooral of uitsluitend zedendelicten plegen).

1.11 Behandeling

Omtrent de effecten van behandeling van groepszedendelinquenten is niets bekend vanuit de internationale literatuur. Ook mogelijke effecten van detentie en alternatieve sancties zijn, voor zover bekend, nooit beschreven. Behandeling van dit soort daders is überhaupt nauwelijks beschreven.

Uit onderzoek van Hendriks & Bijleveld (2005) waarbij 79 groepszedendelinquenten zijn betrokken, blijkt dat van de poliklinisch behandelde daders er niemand recidiveerde naar een zedendelict. Van de niet-behandelde daders recidiveerde 12% naar een zedendelict. Voorzichtigheid is echter geboden met de interpretatie van dit resultaat omdat het slechts een klein aantal behandelde daders betreft, en de behandeling niet at random is opgelegd.

De indruk dat er relatief weinig groepszedendelinquenten een delictspecifieke behandeling krijgen opgelegd, lijkt overigens een landelijke tendens. Zo worden groepszedendelinquenten relatief weinig aangemeld voor behandeling bij de polikliniek voor forensische psychiatrie 'De Waag'. Ook van landelijk specialist op het gebied van residentiële behandeling van jeugdige zedendelinquenten 'Harreveld' is bekend dat zij nauwelijks deze daders voor behandeling aangeboden krijgen.

Vanuit de persoonlijkheidsonderzoeken die verricht zijn bij deze daders en vanuit de klinische behandelpraktijk ontstaat het beeld van een over het algemeen weinig gemotiveerde dader die nauwelijks inziet dat hij iets verkeerd gedaan heeft. De klinische ervaring binnen onder meer de forensische polikliniek De Waag is voorts dat het groepsgewijze behandelen van dit type dader (zeker als het jongens zijn die bij dezelfde zaak betrokken zijn) een moeizame aangelegenheid is. Groepsdaders zijn nog meer dan solodaders geneigd hun gedrag te bagatelliseren en de schuld vooral bij het slachtoffer te leggen. Door hen groepsgewijze te behandelen loopt men het grote risico dat dit gedrag eerder toe- dan afneemt. Een individuele benadering waarin men de dader verantwoordelijkheid laat nemen voor zijn aandeel in het delict is aangewezen alvorens andere vormen van behandeling te overwegen, die wellicht meer gericht kunnen zijn op de groepsdynamische aspecten van het delinquent gedrag. Een risico dat men echter hierbij loopt is dat de over het algemeen informele groep te veel als een groep behandeld gaat worden waardoor bijvoorbeeld meelopers net zo'n uitgebreide behandeling krijgen als hoofddaders en meelopers daardoor ook ten negatieve kunnen worden beïnvloed door de hoofddaders.

De indruk bestaat voorts dat deze daders vooral als zedendelinquent zijn behandeld en er relatief weinig aandacht is besteed aan het overige antisociale gedrag. Gezien het gegeven dat groepszedendelinquenten generalisten zijn, lijkt het focussen op slechts het zedendelict onwenselijk.

Naast aandacht voor de dader dient er in behandeling ook aandacht te zijn voor het gezinssysteem waaruit hij afkomstig is. Het is immers bekend dat veel daders uit problematische gezinnen komen, waarin talrijke risicofactoren aanwezig zijn voor crimineel gedrag. Uit de media zijn gevallen bekend waar ouders het slachtoffer van hun zoon de schuld

van het gebeurde gaven. Uit de klinische behandelpraktijk zijn echter ook diverse gevallen bekend waar ouders sterk normerend naar hun kind waren. Onduidelijk is in hoeverre ouders tot nu toe bij de behandeling van groepszedendelinquenten betrokken zijn geweest.

1.12 Recidive

Van jeugdige zedendelinquenten is bekend dat zij een heterogene groep vormen en dat de kans veel groter is dat zij na een zedendelict generalistisch delictgedrag gaan vertonen dan specialistisch delictgedrag, zie bijvoorbeeld Van Wijk (2005) Van Wijk et al. (2007), Hendriks (2006), Lösel & Schmucker (2005) en Blokland & Van Wijk (2007) .

Voor zover bekend is er slechts één onderzoek verricht waarin de zedenrecidive van groepsdaders wordt beschreven (Hendriks & Bijleveld, 2005). Deze recidivecijfers werden vergeleken met die van solodaders. Onder recidive verstaan we hier een veroordeling voor een nieuw strafbaar feit.

Tabel 6: Recidive naar een zedendelict (N=319)

	kindmisbruikers (N=143)	leeftijdgenootmisbruikers (N=97)	groepsdaders (N=79)
Recidive na 3 jaar	(10) 7%	(5) 5%	(2) 2%
Recidive na 5 jaar	(11) 8%	(8) 8%	(3) 4%
Recidive na 10 jaar	(11) 8%	(8) 8%	(8) 10%

Bron: Hendriks & Bijleveld (2005)

Uit dit onderzoek blijkt dat 10% van de groepsdaders recidiveert binnen een periode van maximaal 18 jaar. Dit percentage wijkt nauwelijks af van de recidivecijfers van solodaders. Opvallend is wel dat zedenrecidive langzaam tot stand kwam. Na gemiddeld 3 en 5 jaar hadden aanmerkelijk meer solodaders gerecidiveerd. Om vast te kunnen stellen dat groepsdaders op termijn net zo vaak in herhaling vallen als solodaders is daarom een lange observatieperiode noodzakelijk. Factoren die voor groepsdaders samenhangen met zedenrecidive werden niet gevonden. Het bleek derhalve na het indexdelict niet mogelijk te voorspellen wie zou recidiveren.

Tabel 7: Recidive naar ‘enig’ delict (N=319)

	kindmisbruikers (N=143)	leeftijdgenootmisbruikers (N=97)	groepsdaders (N=79)
Recidive na 3 jaar	(33) 23%	(42) 42%	(40) 50%
Recidive na 5 jaar	(47) 33%	(57) 57%	(49) 62%
Recidive na 10 jaar	(76) 53%	(73) 73%	(63) 80%

Bron: Hendriks & Bijleveld (2005)

Wat betreft recidive naar ‘enig’ delict (waaronder zowel zeden-, agressie- als vermogensdelicten) lijken groepsdaders op leeftijdgenootmisbruikers. Kindmisbruikers wijken hier in positieve zin van af. Vier van de vijf groepsdaders recidiveren binnen 10 jaar naar enig delict.

Tabel 8: Recidive naar een geweldsdelict (N=319)

	kindmisbruikers (N=143)	leeftijdgenootmisbruikers (N=97)	groepsdaders (N=79)
Recidive na 3 jaar	(9) 6%	(16) 16%	(15) 19%
Recidive na 5 jaar	(11) 8%	(17) 17%	(20) 24%
Recidive na 10 jaar	(11) 8%	(27) 27%	(32) 41%

Bron: Hendriks & Bijleveld (2005)

Ook wat betreft recidive naar geweldsdelicten lijken groepsdaders op leeftijdgenootmisbruikers en wijken kindmisbruikers in positieve zin af.

Samenvattend kan gesteld worden dat groepsdaders wat betreft criminele carrière vooral op leeftijdgenootmisbruikers lijken. Zij blijken vooral generalisten, maar recidiveren, opvallend genoeg, verhoudingsgewijs net zo vaak naar zedendelicten als solodaders. Om dit te constateren is echter een lange observatieperiode nodig. Op korte termijn recidiveren solodaders veel sneller op zedengebied. Voor zover bekend ging het wat betreft groepsdaders vooral om recidive naar een solo zedendelict.

HOOFDSTUK 2: RISICOFACTOREN EN INTERVENTIES

2.1 Mogelijke risicofactoren groepszedendelinquenten

2.1.1 Seksuele opvoeding

De rol van seksuele opvoeding in het geval van groepszedendelicten wordt nauwelijks besproken in de wetenschappelijke literatuur. Een enkele keer (zie bijvoorbeeld Jonker, 2006) wordt gesteld dat het merendeel van deze daders nauwelijks seksuele opvoeding heeft gehad.

De vraag is echter of dit gebrek aan seksuele opvoeding samenhangt met het zedendelict of dat dit kenmerkend is voor allochtone jongeren in het algemeen. Het geven van expliciete seksuele voorlichting is zeker in Marokkaanse en Turkse gezinnen ongewoon en ook in Surinaamse en Antilliaanse gezinnen is dit niet een standaardonderdeel van de opvoeding. Ook in veel Nederlandse gezinnen is seksuele voorlichting overigens nog niet standaard.

Voor zover ons bekend, is een samenhang tussen een gebrek aan seksuele opvoeding en seksueel grensoverschrijdend gedrag nooit vastgesteld. Uit criminologisch onderzoek is inmiddels breed vastgesteld dat daders niet delicten plegen op grond van één factor. Het is daarmee niet ondenkbaar dat gebrekkige seksuele voorlichting bijdraagt aan het overschrijden van grenzen in de seksuele omgang. Uit de klinische praktijk blijkt overigens dat het veelal niet schort aan gebrekkige kennis op het gebied van seksualiteit, maar vooral aan het toepassen van maatschappelijk acceptabele omgangsvormen. Daders weten wel dat men een meisje niet mag dwingen tot seksueel contact, maar men heeft in de meeste gevallen het idee dat deze regels niet gelden als zij toch als promiscue bekend staat of wanneer meisjes niet duidelijk grenzen (durven te) stellen. Vanaf 1911 (Rupprecht) komt vooral dit thema (en niet het thema van de seksuele voorlichting in engere zin) terug in de wetenschappelijke literatuur.

2.1.2 Seksuele moraal

Wat vermeld staat onder het kopje ‘seksuele opvoeding’ omtrent promiscue gedrag is ook hier van toepassing. In de klinische praktijk blijkt dat men de regels meestal wel lijkt te kennen, maar men meent dat deze in het geval van dit meisje niet toegepast hoeven te worden. Sommige jongens voeren aan dat zij niet beseft hebben dat wat ze deden strafbaar is en schadelijke gevolgen heeft voor het slachtoffer – en voor hen zelf. Signalen van het slachtoffer worden vaak niet goed opgepikt en daders rapporteren dat zij in de

veronderstelling verkeerden dat het meisje het zelf ook wel leuk vond (ze gilte niet en liep niet weg) en zijn verbaasd en soms zelfs verontwaardigd over de aangifte. Daarnaast is er ook sprake van situaties waarin het hanteren van bepaalde omgangsregels onduidelijk is, bijvoorbeeld bij bepaalde vormen van instrumentele seks.

In het rapport *'Vormen van instrumentele seks onder tieners'* (De Graaf et al., 2007) worden diverse vormen genoemd van instrumentele seks. One-night stands en seks via internet blijken regelmatig voor te komen bij jongeren. In hoeverre one-night stands vaker voorkomen dan bijvoorbeeld 20 jaar geleden is onbekend. Internetseks is (uiteraard) van de laatste jaren. Seks tegen een beloning (ook wel ruilseks, breezerseks of survival-seks genoemd) en deelname aan seksfeesten komen maar in zeer beperkte mate voor. In hoeverre genoemde vormen van instrumentele seks samenhangen met seksueel grensoverschrijdend gedrag en specifiek met groepsverkrachtingen is onbekend. Voorstelbaar is wel dat met name ruilseks en deelname aan seksfeesten risicovolle activiteiten zijn, waarbij de grenzen tussen vrijwilligheid en dwang voor sommigen niet altijd even helder zijn.

2.1.3 Groepsdruk

Vanuit de internationale literatuur en de kennis die in ons land is opgedaan omtrent groepszedendelinquentie komt naar voren dat er over het algemeen sprake is van toevallige groepen. Angelsaksische auteurs hanteren de term *'near group'*, Duitstalige auteurs spreken over *'Spontangruppe'* en Franstalige auteurs hanteren het begrip *'gangs éphémères'*. Zoals eerder vermeld, lijkt er in ons land nauwelijks sprake van overvalsituaties door bendes, waarin voor de daders onbekende vrouwen groepsgewijs worden verkracht.

Het voorafgaande lijkt er op te wijzen dat er van planning vooraf, zoals bij georganiseerde bendes, weinig sprake is. In de meeste gevallen vindt de groepsverkrachting op weinig georganiseerde (zo niet chaotische) wijze plaats. In deze situaties zal groepsdruk veelal niet op directe wijze uitgeoefend worden. Van alle daders wordt echter wel impliciet verwacht dat zij een bijdrage leveren, door bijvoorbeeld de toegangsdeur van de ruimte waar de verkrachting plaatsvindt te barricaderen en het meisje met woorden te intimideren of vast te houden. Voorts moeten zij in staat zijn om seksueel te presteren in aanwezigheid van mededaders. Zeker voor daders die twijfelen over de juistheid van hun gedrag of voor hen die geremd worden op seksueel vlak door de aanwezigheid van anderen, ontstaat er druk om alsnog te presteren. Het gevolg daarvan is dat zij kunnen overreageren om te bewijzen dat zij volwaardig groepslid zijn, wat kan leiden tot overmatig geweld ten opzichte van het slachtoffer.

Bij groepen waarbij er meer sprake is van een leidersrol van een van de daders staat de leider onder druk: hij moet immers de zaak goed orchestreren want anders is hij geen goed leider. De meelopers moeten ook presteren, omdat zij anders risico lopen afkeurende reacties te ontvangen van zowel de leider als de andere meelopers.

2.1.4 Situatieve kenmerken

Veel groepsverkrachtingen blijken in het huis van een van de daders plaats te vinden, waarbij de ouders afwezig zijn. Daarnaast vindt nog een fors percentage buiten in de openbare ruimte plaats. In een aantal gevallen spelen dit soort delicten zich af op plekken zoals zwembaden, zie Looije et al. (2004). Het merendeel van de minder ernstige groepsdelicten speelt zich af op straat, in de wijk en op en rond scholen.

2.2 Slachtofferkenmerken

Omtrent de rol van seksuele voorlichting bij slachtoffers is hoegenaamd niets bekend. Vanuit de klinische praktijk is het voorstelbaar dat het gebrek aan seksuele voorlichting (wederom in engere zin) een perifere rol speelt. Bij veel slachtoffers lijkt een zekere naïviteit, gekoppeld aan een behoefte aan aandacht, een dominante rol te spelen.

Slachtoffers van groepszedendelinquentie lijken zich voorts te kenmerken (Ullman, 2007) door een groter risico op het opgedaan hebben van traumatische ervaringen (in vergelijking met slachtoffers van solodaders). Zo is er een iets groter risico op seksueel misbruikervaringen in het verleden. Daarnaast worden contacten met hun sociale netwerk als slechter ervaren. Het voorafgaande doet vermoeden dat veel slachtoffers evenals hun daders zelf ook uit een risicogroep komen.

2.3 Recidive

2.3.1 Effect van interventies

Effecten van interventies voor groepszedendelinquenten zijn op één studie na (Hendriks & Bijleveld, 2005) niet beschreven in de wetenschappelijke literatuur. Uit het onderzoek van Hendriks & Bijleveld bleek dat geen van de via De Waag poliklinisch behandelde daders recidiveerde naar een zedendelict tegen 12% van de onbehandelde daders. De (meestal) individuele behandeling vond plaats op cognitief gedragstherapeutische basis gedurende een

periode van ruim een jaar. Hierbij moet opgemerkt worden dat voorzichtigheid is geboden met het interpreteren van deze cijfers omdat het een relatief kleine steekproef (N=79) betrof waarin weinig behandelde daders voorkwamen. Men kan hier dus niet uit afleiden dat poliklinische behandeling dé remedie is voor dit soort delicten. Bij niet-groepsdaders zijn sterkere indicaties voor de werkzaamheid van behandeling (Hendriks, 2006). Al met al is er dus een indicatie dat behandeling zou kunnen bijdragen aan het terugdringen van recidive.

Effecten van andere interventies, zoals leerstraf bij de Rutgers Nisso Groep of andere vormen van afdoeningen, zijn niet onderzocht.

2.4 Modificeerbaarheid van verschil/risicofactoren

De literatuurstudie heeft bij de daders nauwelijks modificeerbare risicofactoren opgeleverd. In het stadium dat een verdachte is opgepakt, een persoonlijkheidsonderzoek is gedaan en ingeschat moet worden of hij op zedengebied delictgevaarlijk is, zijn er geen risicofactoren voor deze daders aanwijsbaar die wetenschappelijk onderbouwd zijn. Het is met andere woorden nog niet mogelijk om op dit vlak een verantwoorde risicotaxatie te verrichten.

In de periode voordat iemand verdacht wordt van een groepszedendelict zijn er eveneens weinig concrete factoren aanwijsbaar. Wel is duidelijk dat het gros van de daders op VMBO-scholen zitten of speciaal onderwijs volgen. Hetzelfde geldt voor de slachtoffers. Preventieactiviteiten zouden zich in ieder geval op deze doelgroep moeten richten. Dat soort activiteiten kan mogelijk het beste binnen reguliere (seksuele) voorlichtingsactiviteiten op school ingepast worden, voor de haalbaarheid, en om het een integraal onderdeel te laten zijn van de bredere voorlichting over seksualiteit en seksuele omgangsvormen en -normen.

HOOFDSTUK 3: NADERE ANALYSE VAN DADERS, GROEPEN EN SITUATIES, SLACHTOFFERS

In dit hoofdstuk worden nadere analyses uitgevoerd op de data die eerder gebruikt zijn voor de onderzoeken van Looije et al. (2004) en Bijleveld et al. (2007). Zoals eerder gemeld betreft het hier een relatief zware groep, die met justitie in aanraking is gekomen en voor wie in het delict of de persoon van de verdachte reden werd gevonden om een persoonlijkheidsonderzoek te gelasten.

Daar waar nodig vatten wij gegevens uit hoofdstuk 1 samen en voorts geven wij aanvullende informatie met betrekking tot daders, groepen en situaties en slachtoffers¹. Van deze groep hadden er 97 een solodelict gepleegd tegen een leeftijdgenoot; 79 hadden een groepsdelict gepleegd. Van deze groepsdaders is voor die daders waarvoor het strafdossier traceerbaar bleek destijds een verdiepende kwalitatieve analyse verricht op de delicten en de mededaders (zie Looije et al. 2004). Zowel de kwantitatieve gegevens over de in totaal 97 daders van een solo-zedendelict tegen een leeftijdgenoot als de kwalitatieve gegevens over de groepsdaders, zullen wij hier nader analyseren. Groepsdaders en leeftijdgenootmisbruikers verschillen in beginsel alleen in de *vorm* van hun delict (groeps- versus solo) terwijl de kindmisbruikers daarbovenop ook nog eens verschillen in hun slachtofferkeuze (een leeftijdgenoot versus een kind). Aangezien de kindmisbruikers op slachtofferkeuze niet goed vergelijkbaar zijn met de groeps- en de solomisbruikers van leeftijdgenoten, en de groep kindmisbruikers zich in eerder onderzoek heeft afgetekend als een groep met een wezenlijk andere problematiek, zullen onze vergelijkingen betrekking hebben op groeps- versus solomisbruikers van leeftijdgenoten. Het betreft hier zoals eerder gemeld een relatief zware groep jeugdige daders die niet als representatief beschouwd kan worden voor de totale groep jeugdige groepszedendelinquenten. Aangezien beide groepen (de soloplegers en de groepsplegers) relatief zwaardere delicten gepleegd hebben en/of een relatief ernstiger problematiek hadden, zijn vergelijkingen tussen deze twee groepen valide te maken.

---

¹ De gegevens zijn betrokken uit een dataset met gegevens over ruim 500 jeugdige daders van een zedendelict. Over deze dataset werd reeds eerder gerapporteerd door Hendriks (2006) en in diverse eerdere publicaties van Hendriks & Bijleveld. De dataset is in vervolgonderzoek verrijkt en aangevuld, waardoor er – overigens minimale - verschillen met in eerder onderzoek gepubliceerde resultaten kunnen optreden.

3.1. Kenmerken van jeugdige groepszedendelinquenten

Om te beginnen zullen wij van de jeugdige groepsdaders die wij hier onderzoeken een beschrijving geven van hun persoonlijkheidskenmerken, achtergrondkenmerken, criminele carrière kenmerken. Zie tabel 9, waarin de belangrijkste kenmerken van de groepsdaders vermeld zijn.

Vervolgens is de vraag in hoeverre zij daarin afwijken van andere jeugdige zedendaders. Op alle in tabel 9 vermelde kenmerken hebben wij de groepsdaders vergeleken met de leeftijdgenootmisbruikers. Uit die vergelijking blijkt dat groepsdaders weliswaar laag intelligent zijn, maar gemiddeld nog iets intelligenter dan misbruikers van leeftijdgenoten². Ook zijn zij minder neurotisch³, extravanter⁴, en hebben zij een positiever zelfbeeld⁵. Groepsdaders spijbelen meer⁶. Leeftijdgenootmisbruikers hebben vaker al een *hands-on* zedendelict gepleegd⁷. Daders van groepszedendelicten gebruiken significant meer geweld⁸.

3.2. Kenmerken van groepen en situaties

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de kenmerken van de groepszedendelicten. Het betreft kenmerken die uit een kwalitatieve dossieranalyse betrokken zijn; hier betreft het een grotere groep daders (91 in plaats van 79) dan de in 3.1. besproken groepsdaders.

De groepen varieerden in grootte van 2 tot 8 daders. De gemiddelde groepsgrootte was 4. In één groep participeerde een vrouwelijke dader, al bleef het onduidelijk of zij gedwongen was of niet. De meeste daders kennen elkaar van school of van de straat. Dadergroepen wisselen vaak van samenstelling tussen verschillende zogenaamde 'delictsituaties', dat wil zeggen: een afgebakende periode in tijd waarbinnen één groep één of meer slachtoffers misbruikt. Het kan gebeuren dat in de ene situatie acht daders meedoen, maar in een andere situatie er maar twee van de oorspronkelijke groep meedoen.

---

² F=6.068, df=1, p=.015

³ F=6.743, df=1, p=.010

⁴ F=6.987, df=1, p=.009

⁵ F=15.351, df=1, p=.001

⁶ $\chi^2 = 10.717$, df=2, p=.005

⁷ $\chi^2 = 15.324$, df=2, p=.000

⁸ Mann Whitney U test = 1132,000, z = 3.365, p=.001.

Tabel 9. Kenmerken van groepsdaders⁹

	zwakbegaafd	laaggeniddeld	gemiddeld	hooggemiddeld	bovengemiddeld
intelligentieniveau	15%	22%	40%	23%	1%
	<i>laag</i>	<i>gemiddeld</i>	<i>bovengemiddeld</i>	<i>hoog</i>	
neuroticisme	41%	23%	21%	15%	
impulsiviteit	46%	14%	23%	17%	
extraversie	24%	35%	28%	14%	
spanningsbehoefte	31%	27%	25%	17%	
	<i>zeer gebrekkig</i>	<i>gebrekkig</i>	<i>lacunair</i>	<i>voldoende</i>	<i>goed</i>
gewetensontwikkeling	20%	21%	23%	28%	2%
zelfbeeld: zeer laag	10%	laag 16%	normaal 23%	positief 52%	
beïnvloedbaarheid: laag	4%	licht 17%	aanzienlijk 42%	zeer 42%	
niet bij beide ouders wonend			61%		
scheiding ouders			56%		
ouder overleden			10%		
drugsgebruik ouder(s)			10%		
geweld tussen ouders			21%		
werkloosheid ouders			20%		
autochtoon	40%		allochtoon 60%		
verwaarlozing	38%				
mishandeling	25%				
opleiding < VMBO	32%	VMBO/MAVO 60%		>VMBO 8%	
speciaal onderwijs	20%				
gepest op school	26%				
slecht/matig contact lft	49%	contact goed lft 51%			
niet spijbelen	30%	soms spijbelen 48%		vaak spijbelen 22%	
volledige bekentenis	49%	gedeeltelijke ontkenning 44%		volledige ontkenning 7%	

⁹ Omdat niet voor alle variabelen gegevens over alle daders bekend zijn, zijn de resultaten op wisselende aantallen gebaseerd

Binnen één situatie vinden doorgaans meerdere delicten plaats, bijvoorbeeld misbruik door dader 1, dader 3, dader 4. Het aantal verschillende situaties waarin die delicten worden gepleegd loopt sterk uiteen. Vaak gaat het om één situatie (voor 63% van de groepen); in de andere gevallen gaat het om meerdere situaties waarin de groep één of meer zedendelicten pleegt. Per slachtoffer kan het over alle situaties gerekend om tientallen verkrachtingen gaan. Het blijft in deze groepen zelden bij aanranding of een poging tot verkrachting.

Uit de reconstructies van de diverse situaties waarin door de 24 groepen zedendelicten werden gepleegd blijkt, of rijst het vermoeden, dat in een aantal gevallen er reeds eerder zedendelicten door (een lid van) de groep met hetzelfde slachtoffer zijn gepleegd. Dit is niet altijd duidelijk aangezien het om situaties gaat, die niet in hetzelfde strafdossier zitten. Ook zijn er twee groepen waarvan één lid buiten het groepsverband het slachtoffer seksueel misbruikt. In twee groepen is een meerderjarige dader lid van de groep.

Een kwart van de groepen gebruikt (een) wapen(s). Meestal is dat een mes (5 groepen); een luchtdrukpistool en een klauwhamer werden allebei door één groep gebruikt. Bijna 63% van de groepen bedreigt het slachtoffer, met in elkaar slaan, doodmaken, “de Surinaamse meisjes op je afsturen” et cetera. Een kwart van de groepen vernedert het slachtoffer, door haar uit te schelden voor hoer, haar uit te lachen, te zeggen dat ze lelijk is, kleine tieten heeft et cetera. Ook na afloop van het delict wordt het slachtoffer vernederd, zo lieten daders van een groep elkaar aan hun vingers ruiken en zeiden: ‘Kijk haar kut stinkt’. Ook wordt er gezamenlijk gelachen om bijvoorbeeld het gehuil van het slachtoffer. Dat vernederen en in zekere zin ‘ontpersoonlijken’ en ‘ontmenselijken’ van het slachtoffer heeft ook een functie voor de groep. Het slachtoffer wordt daarmee een ding, en het wordt normaler om geen empathie of wroeging te hebben.

Er wordt veel fysiek geweld gebruikt. Naast fysieke fixatie, krijgt het slachtoffer regelmatig (bij 80% van de groepen) klappen, schoppen, wordt zij gestompt et cetera.

In geen van de reconstructies hebben wij aanwijzingen gevonden of verklaringen van de daders dat internet of een gebrekkige voorlichting een rol gespeeld zou hebben bij de delicten. Eén groep is thuis MTV aan het kijken als het delict plaatsvindt. In drie gevallen is porno gebruikt of is er eerder naar een pornofilm gekeken, of wordt expliciet naar gedragingen zoals die in een pornofilm door de daders zijn waargenomen, verwezen. Zo raadt één dader een ander aan het hoofd van het slachtoffer naar zijn geslachtsdeel te duwen omdat hij dat in een pornofilm ook heeft gezien. De pornobeelden dienen zo als model voor het gedrag tijdens de groepsverkrachting.

Vaak vinden de delicten plaats bij de daders thuis (bijna 40%) of buiten (bijna 30%). In de resterende gevallen gebeurt dit op wisselende locaties. Kelderboxen figureren dan regelmatig, en kleed- of wc-hokjes.

De gang van zaken bij het ontstaan van het delict, en de interactie vooraf is goed te vergelijken met wat bekend is van interactiepatronen bij andere delicten (inbraak, overval). De dadergroepen zijn informele groepen van vrienden en bekenden. In een deel van de dadergroepen is een duidelijke leider aanwezig die bepaalt wat er gebeurt en in een enkel geval ook de volgorde waarin mededaders aan de beurt zijn. In veel andere gevallen moet er meer worden gesproken van initiatiefnemers, waarbij dat initiatief tijdens het delict vaak wisselt.

Zoals Looije et al. (2004) al beschreven, zien we bij de groepen vooral twee functies. Allereerst is er de instrumentele functie. De daders assisteren elkaar bij de uitvoering van het delict. De groep garandeert, alleen al door de overtalsituatie, dat het delict voltooid kan worden. Dit ziet men ook terug in die zin, dat een aantal meisjes zich fysiek niet heeft verzet hoewel allen (op één 9-jarig meisje na van wie het initiatief vaak zou zijn uitgegaan) hebben aangegeven geen seks te willen hebben.

De groep beschermt de daders in die functie mogelijk ook tegen lastige consequenties, in de zin dat de soms expliciete afspraken om met zijn allen te zeggen dat het meisje het zelf wilde, het slachtoffer er van kunnen weerhouden aangifte te doen. In vijf groepen spreken daders expliciet af dat zij met zijn allen zullen zeggen dat het meisje de seks zelf wilde, mocht zij aangifte doen. De overige 15 groepen lijken zich wat dat betreft weinig zorgen te maken. Bijna tweederde van groepen treft, voor zover de strafdossiers daar informatie over geven, geen maatregelen anders dan impliciete of expliciete bedreiging van het slachtoffer om aangifte te frustreren. Er was één geval waarin het slachtoffer in twee situaties zo dronken was gevoerd dat zij zelf verklaarde niet naar de politie te durven omdat zij te dronken was geweest. In twee andere situaties was er geblowd door de slachtoffers en waren er aanwijzingen dat de daders er op rekenden dat zij daardoor verzwakt zouden zijn en makkelijker “ja” zouden zeggen. In veel situaties leest men ook tussen de regels door dat het slachtoffer bang is voor de groep of voor de leider van de groep. De groep weet het slachtoffer te vinden, zo laten zij haar weten.

Ten tweede is er de selectiefunctie. In die functie is er naast de samenwerking ook rivaliteit. De daders zoeken elkaar op om allerlei activiteiten samen te plegen. Naast het seksuele misbruik op zich, is de groep zelf, en het in groepsverband plannen, uitleven en naleven van het delict een belangrijk doel. Er is echter ook concurrentie, als er veel daders

zijn, zo blijkt uit de reconstructies: daders zijn dan ook vaak bezig met het aan de groepsleden demonstreren of vertellen wat er gebeurd is. Er wordt veelvuldig heen en weer geroepen. Daders roepen, ‘ik ben klaargekomen’, of: ‘kijk ik heb een stijve’, en soms worden gevulde condooms aan elkaar getoond. De groepsleden zijn in een aantal gevallen ook nadrukkelijk toeschouwer. Ze roepen elkaar toe nog niet te beginnen bijvoorbeeld omdat zij eerst nog een makkelijke broek willen gaan aantrekken, die soepel aan en uit gaat. De groep fungeert dus nadrukkelijk als publiek bij de ‘performance’ in het seksueel misbruik. Het seksueel misbruik is een vorm van vermaak, van wederzijds theater, een interactief spektakel.

Deze groepszedendelinquentie die als groepsactiviteit uitgevoerd en beleefd wordt komt overeen met wat Sanday (1990) beschreef: het seksuele misbruik levert status op, de groep normaliseert het gedrag, en de activiteiten binden de groep. De groepen die wij hier onderzochten proberen ook vrijwel zonder uitzondering eerst toestemming te krijgen van het slachtoffer. Maar als het niet goedschiks gaat, dan gaat het kwaadschiks, en de daders vinden het in veel gevallen niet nodig zich in te dekken met een “toestemming”. Hoewel bij de meeste hier onderzochte groepszedendelinquenten de groep niet nodig lijkt te zijn om tot bereidwilligheid te komen om de delicten te plegen of dat te leren, is het wel denkbaar, zoals Looije et al. (2004) reeds schreven, dat bij de totstandkoming van de bereidwilligheid en vooral de vanzelfsprekendheid van en cognitieve vervormingen bij het misbruik, groepsmechanismen en overdracht van opvattingen een rol hebben gespeeld.

3.3. Kenmerken van de slachtoffers van groepszedendelinquenten

Over de slachtoffers van groepszedendelicten door jeugdigen gepleegd is zeer weinig bekend. In vrijwel alle gevallen gaat het om een vrouwelijk slachtoffer (95%) uit de omgeving van één van de leden van de dadergroep. In drie gevallen was het slachtoffer de ex-vriendin van één van de daders. In dat geval had het meisje meestal nog geen seks met deze dader gehad: er was dan nog alleen maar gezoend. In één geval had het slachtoffer met zekerheid – buiten een vaste relatie – eerder seks gehad met één van de daders, in twee gevallen leken daarvoor in het dossier aanwijzingen.

Bijna een kwart van de slachtoffers heeft zich fysiek niet verzet: 40% verzette zich licht en bijna 40% verzette zich hevig. Behalve het hierboven reeds genoemde 9-jarig meisje (dat in bijna alle situaties zelf het initiatief nam), hebben alle slachtoffers aangegeven dat zij geen seks wilden. Veel slachtoffers huilden, riepen “au”, schreeuwden, gilden, probeerden

weg te lopen, de daders weg te duwen et cetera. Voor minstens drie slachtoffers was het seksueel misbruik door de groep de eerste seksuele ervaring. Eén slachtoffer dat nog maagd was, zei tegen de jongens dat zij geen maagd meer was, omdat zij hoopte dat zij haar dan niet meer zouden willen en zij zou ontsnappen. Sommige jongens leken extra trots te melden dat zij een meisje ontmaagd hadden.

Van drie slachtoffers is expliciet duidelijk dat zij in een moeilijke situatie zaten met ruzie thuis. Van de andere slachtoffers is dat minder duidelijk. Opvallend is echter dat bij een aantal groepen het slachtoffer wordt opgedragen terug te keren op een bepaald tijdstip om opnieuw seks te hebben met de groep, en dat het slachtoffer dat dan (soms in vele opeenvolgende situaties) inderdaad doet. Hoewel het slachtoffer na de eerste situatie fysiek aan de groep is ontsnapt, is de opdracht van de groep kennelijk zo dwingend dat het slachtoffer bijna niet anders kan dan zich opnieuw in een dergelijke dwangsituatie begeven. In die zin zoekt een aantal groepen meisjes uit die kennelijk weinig weerbaar zijn, en die ook de opdrachten die zij niet willen uitvoeren, en waarvan zij ook tijdens het gebeuren duidelijk maken dat zij die niet willen, toch blijven opvolgen.

Vrijwel altijd zitten de daders in het sociale netwerk van de slachtoffers, zijn zij buurt- of klasgenoten. Soms worden meisjes expliciet bedreigd, soms is de bedreiging impliciet. Slachtoffers (en enkele mededaders) geven soms ook achteraf aan dat zij bang waren voor de (leider van de) groep. In ieder geval dat wij hier onderzocht hebben, is het slachtoffer uiteindelijk naar de politie gestapt, of heeft zij het gebeurde aan haar ouders of een vertrouwenspersoon verteld, die naar de politie is gestapt. Daar is in een aantal gevallen echter wel een sequentie van delicten aan vooraf gegaan, voordat die stap gezet werd.

3.4. Recidive van groepszedendelinquenten

In het hiernavolgende analyseren wij de recidive van de jeugdige groepszedendelinquenten. Voor dit onderzoek is de recidive van de groepsdaders 2 jaar langer bekeken dan in onderzoek tot nu toe op deze groep (zie bijv. Hendriks & Bijleveld, 2007). Dit had geen effect op het percentage zedenrecidive. De mediane observatietijd na het uitgangsdelict is daarmee voor de groepsdaders 12 jaar. De gemiddelde leeftijd bij het uitgangsdelict was 14.3 jaar. Dat betekent dat deze jonge mannen nu gemiddeld ongeveer 27 jaar zijn.

3.4.1. Zeden- en overige recidive

De zedenrecidive van leeftijdgenootmisbruikers was 8%. Die van de groepsdaders 10%. De recidivepatronen van de twee groepen verschilden niet significant. Daarbij dient bedacht te worden dat dit mogelijk voor een deel te wijten is aan in statistische zin lage recidivekans.

Als we de aard van de zedenrecidivedelicten bekijken, zien we dat lang niet alle groepszedendaders weer naar een groepsdelict recidiveren. Ten dele kan dit komen door onderregistratie van medeplegerschap bij dat soort delicten in de justitiële documentatie. Van de acht recidivisten recidiveren er zes met een verkrachting, waarvan twee meermalen. Van vier recidivisten is bekend dat het recidivedelict ook in groepsverband is gepleegd, van de vier overige blijkt dat niet uit de justitiële documentatie. Bij de recidivedelicten zitten ook twee aanrandingen. Het is dus mogelijk dat op meerdere fronten cross-over plaatsvindt: men kan andere vormen van zedendelicten gaan plegen. Bij de leeftijdgenoten daarentegen zien we geen cross-over: we zien geen soloplegers die recidiveren naar een groepszedendelict.

De geweldsrecidive voor leeftijdgenootmisbruikers was 27%; hierbij tellen wij zedendelicten die onder de geweldsdelicten gerangschikt worden niet mee. De geweldsrecidive van de groepsdaders was 41%.

Groepsdaders recidiveren dus het meest naar een geweldsdelict. Ook hier zijn de recidivepatronen over de tijd echter niet significant verschillend tussen de twee typen daders. Als we niet alleen kijken naar het voorkomen van recidive, maar ook naar het aantal veroordelingen, dan zien we dat groepsdaders significant meer ernstige delicten¹⁰ plegen en – als we eenzijdig toetsen – ook meer geweldsdelicten¹¹. Groepszedendaders zijn dus actievere daders van ernstige delicten dan leeftijdgenootmisbruikers.

---

¹⁰ Mann Whitney U-test = 2307.0, $z = -2.318$, $p = .020$

¹¹ Mann Whitney U-test = 2090.5, $z = -1.939$, $p(\text{eenzijdig}) = .026$.

HOOFDSTUK 4: CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

4.1 Beantwoording van de vragen

1. Welke factoren onderscheiden jeugdige groepszedendelinquenten van jeugdige solo-zedendelinquenten?

Uit de literatuur en onze eigen nadere analyses blijkt dat groepsdaders gemiddeld niet veel afwijken van leeftijdgenootmisbruikers, dat wil zeggen van solodaders die iemand van hun eigen leeftijd misbruiken. Het meest valt nog op dat zij een gemiddelder persoonlijkheidsprofiel hebben, en een beduidend positiever zelfbeeld. Overigens zijn zowel groepsdaders als leeftijdgenootmisbruikers relatief vaker van allochtone afkomst dan kindmisbruikers. Bij een zeer kleine minderheid van de groepsdaders is sprake van psychiatrische problematiek zoals ADHD en PDD-NOS. Psychiatrische problematiek lijkt daarmee het gedrag van het gros van deze daders niet te kunnen verklaren.

Hoewel soloplegers vaker al een zedendelict blijken te hebben gepleegd voordat zij een persoonlijkheidsonderzoek ondergaan, is het zeker niet zo dat het zedendelict bij groepsdaders, meer dan bij andere daders, een eenmalige gebeurtenis is. De recidivecijfers zijn vergelijkbaar met die van andere jeugdige zedendelinquenten. Opvallend daarbij is dat het groepszedendelict voor een aantal recidivisten mogelijk een ‘opstapje’ is naar solo-zedendelinquentie. Dergelijke cross-over zagen wij niet bij jeugdige soloplegers van zedendelicten.

- Factoren die zich lenen voor interventies en/of preventie

Hoewel zij daarin niet verschillen van leeftijdgenootmisbruikers blijkt een groot deel van de groep sterk beïnvloedbaar. Gezien de vorm van hun delict lijkt groepsdruk daarom een factor om rekening mee te houden bij preventieve activiteiten en interventies. In de preventieve sfeer kan gedacht worden aan specifieke *voorlichting* voor risicogroepen waarin zich potentiële daders (en slachtoffers) bevinden. In het geval van groepszedendelicten is deze risicogroep redelijk te lokaliseren: de ‘lagere’ vormen van VMBO-onderwijs en speciaal voortgezet onderwijs. Het probleem daarbij is dat het wel een grote potentiële risicogroep is (bijna de helft van de schoolgaande jeugd tussen 12 en 18) en dat deze groep überhaupt een verhoogde kans heeft op crimineel gedrag. Dergelijke voorlichting kan onzes inziens het beste binnen reguliere (seksuele) voorlichtingsactiviteiten op school ingepast worden.

Groepszedendelinquentie is een delict dat door informele groepen wordt gepleegd en nauwelijks door bendes. Er is nauwelijks sprake van planning. Het delict is nadrukkelijk een groepsactiviteit, die plaatsvindt in situaties waarin jongeren met elkaar activiteiten ontplooiën, op plekken waar zij gewoonlijk recreëren, en in groepen waarmee zij doorgaans optrekken. In die zin zijn er geen specifieke situaties of locaties aanwijsbaar waarop preventieve activiteiten zich zouden kunnen richten, anders dan alle reguliere situaties en locaties waar jongeren in groepsverband activiteiten ondernemen.

Alhoewel wij voorzichtig moeten zijn met het trekken van conclusies - gezien de lage *base rate* van zedenrecidive, en eens te meer gezien het grote *dark number* bij zedendelinquentie - lijkt het in de rede te liggen aan te bevelen dat in de toekomst meer dan voorheen bij interventies bij deze daders het zedenaspect van het delict en de overige antisociale componenten in het gedrag van deze daders nadrukkelijk aandacht dienen te krijgen.

- De rol van internet, seksuele voorlichting en seksuele moraal

Wij vonden geen aanwijzingen, noch in de literatuur noch in onze eigen databestanden, dat er van internet, seksuele opvoeding of de seksuele moraal een specifieke negatieve invloed uitgegaan is op de motivatie van de daders van deze groepsdelicten, of op de activiteiten van de daders tijdens het delict. Een beperking van onze databronnen is dat die voor een deel ook relatief oude zaken bevatten. Echter, noch bij de meer recente zaken, noch uit de klinische behandelpraktijk is gebleken dat internet of videoclippen zoals die door MTV worden uitgezonden een rol hebben gespeeld bij deze delicten. Wij kwamen alleen sporadisch verwijzingen naar pornografie tegen.

Daders blijken het slachtoffer regelmatig tot 'ding' te reduceren, en te classificeren als behorend tot de 'vieze meisjes' om zo de ernst van het delict te bagatelliseren. Een dergelijke rationalisatie lijkt veelal echter, mede gezien het feit dat het de vraag is of een dergelijk onderscheid groepsdaders onderscheidt van solodaders, meer instrumenteel dan toe te schrijven aan een geïnternaliseerde gebrekkige seksuele opvoeding of seksuele moraal. Desalniettemin zouden potentiële daders en slachtoffers er baat bij kunnen hebben om in de voorlichting aandacht te besteden aan misvattingen en stereotiepe opvattingen die grensoverschrijdend gedrag in de hand kunnen werken, en dat handhaven van dit beeld bijdraagt tot potentieel seksueel grensoverschrijdend gedrag. Onderwerpen als omgangsvormen, grenzen en weerbaarheid zijn hierbij ook van belang.

2. Welke factoren spelen een rol bij slachtofferkeuze? In hoeverre kan hier een preventief effect verwacht worden van voorlichting?

Er is te weinig bekend over slachtoffers van groepszedendelicten om harde uitspraken te doen over slachtoffers. Op grond van de beschikbare literatuur en gegevens lijkt het er op alsof de slachtoffers vrijwel allemaal tot de kring van de daders behoren en van dezelfde of iets jongere leeftijd zijn. De indruk bestaat dat slachtoffers iets vaker van buiten de kring van de etniciteit van de daders afkomstig zijn, hoewel dat zeker niet exclusief het geval is. Het lijkt er ook op dat daders meisjes uitzoeken die minder weerbaar en/of naïefer zijn. Tevens zijn er indicaties dat door de nauwe band met de daders, de pogingen die de daders als groep ondernemen het meisjes medeverantwoordelijk te maken en de overtalsituatie die de daders ook na het delict hebben, het voor slachtoffers moeilijker kan zijn om aangifte te doen dan voor slachtoffers van solodelicten. Uit de literatuur zijn aanwijzingen dat de slachtoffers van groepszedendelicten meer getraumatiseerd zijn, en langere tijd last blijven hebben van de gevolgen van het delict dan slachtoffers van solodaders.

- Factoren die zich lenen voor interventies en/of preventie

Gericht op het slachtoffer zijn ook preventieve activiteiten te ontplooiën, waarbij in eerste instantie gedacht kan worden aan voorlichting over risicosituaties en aan weerbaarheid(straining). Ook dit kan onzes inziens het beste binnen reguliere voorlichtingsactiviteiten op school ingepast worden. Voor meisjes is het aan de ene kant van belang dat zij zich er van bewust worden dat zij zich in situaties kunnen begeven waaruit zij niet meer terug kunnen, door met meerdere jongens een afspraak te maken of op uitnodigingen in te gaan van jongens die zij niet goed kennen. Aangezien veel meisjes de jongens juist wel goed kennen en mogelijk zelfs vertrouwen, is het aan de andere kant van belang ook te benadrukken dat 'nee' zeggen voldoende moet zijn, en dat het met jongens omgaan een meisje niet medeverantwoordelijk maakt voor een zedendelict. Wij zagen bij een aantal slachtoffers dat zij zich deels de aanstichter voelen van het gebeuren, of verwachten dat zij ervoor verantwoordelijk worden gehouden, en dat dit aangifte (in ieder geval gedurende zekere tijd) belemmerde. Speciaal voor de slachtoffers dient dus benadrukt te worden dat het niet-doen van aangifte de situatie niet oplost: niet voor het slachtoffer zelf en niet voor eventuele toekomstige andere slachtoffers.

3. Wat is het recidiverisico bij jeugdige groepsverkrachters van groepszedendelicten?

Het zedenrecidiverisico bij jeugdige groepsverkrachters is in absolute zin laag en vergelijkbaar met dat van soloplegers, zowel kindmisbruikers als leeftijdgenootmisbruikers. Gezien de hoger-actieve criminele carrière van de groepszedendaders en het feit dat relatief weinig van deze daders in het verleden op het zedenaspect van hun delict behandeld zijn, mag overigens verondersteld worden dat met meer gerichte interventies dit zedenrecidivepercentage te verlagen valt. Poliklinische en residentiële behandeling lijken in het verleden, zeker gezien het grote recidiverisico voor delicten in het algemeen en specifiek geweldsdelicten, relatief weinig opgelegd te zijn. Mogelijk is er sprake geweest van een onderschatting van de problematiek van deze groep daders.

4. Welk effect mag verwacht worden van vigerende behandelmodaliteiten, op basis van de literatuur alsmede op basis van de klinische behandelpraktijk, en in hoeverre is hier op grond van buitenlandse ervaringen verdere verbetering te verwachten?

Vanuit de internationale literatuur is niets bekend over effecten van behandelmodaliteiten bij dit soort daders. De resultaten van ons eerdere recidiveonderzoek naar deze en andere jeugdige zedendaders suggereren echter dat van ambulante behandeling een bijdrage aan recidivevermindering verwacht mag worden.

Groepsdaders blijken net als leeftijdgenootmisbruikers veel vaker generalist dan specialist. Ondanks het feit dat de daders als relatief 'normaal' uit de persoonlijkheidsonderzoeken naar voren komen, maakt de grote kans op recidive naar de diverse andere vormen van delicten op zich al dat behandeling voor deze groep serieus overwogen dient te worden. Motivatie voor behandeling blijkt bij dit type dader echter vaak gering of afwezig. Behandeling dient daarom zoveel mogelijk plaats te vinden in het kader van schorsingsvoorwaarden, als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijk strafdeel of in het kader van een PIJ-maatregel. Voor relatief lichtere vormen van groepszedendelicten kan een leerstraf overwogen worden.

- Factoren die zich lenen voor interventies en/of preventie

Behandeling zal zich niet alleen dienen te richten op de seksuele aspecten van het delict, maar, mede gezien het generalistische en relatief ernstige delictpatroon van deze daders, ook op de overige antisociale aspecten in het gedrag. Groepsdruk is daarbij een prominent aspect. Naast aandacht voor de persoon van de dader is betrekken van zijn gezinssysteem bij de behandeling zeer wenselijk: de gezinnen waaruit de daders voortkomen, lijken vaak gekenmerkt door verwaarlozing, onderling conflicten en geweld. Deze risicofactoren voor (nieuw) antisociaal gedrag verdienen aandacht binnen de behandeling. Van de ouders kan en mag tevens een bijdrage verwacht worden in het normeren van het gedrag van hun zoon. Met de ouders kan onderzocht worden welke risicofactoren er aanwezig zijn voor crimineel gedrag in de toekomst, zodat hierop gerichte interventies kunnen plaatsvinden.

De klinische indruk is dat behandeling van groepsdaders op bepaalde aspecten wezenlijk anders dient te zijn dan die voor solodaders. Het verdient de voorkeur om het zedenaspect van behandeling van groepsdaders (zeker in eerste instantie) individueel te laten plaatsvinden. Behandeling van groepsdaders in één groep heeft als groot risico dat het bagatelliseren en externaliseren van hun misbruikgedrag wordt versterkt en dat zij één front gaan vormen tegen de behandelaars. Vanzelfsprekend dient ook in de behandeling weer aandacht besteed te worden aan de seksuele moraal, en de door daders gehanteerde dichotomie 'vieze' en 'nette' meisjes.

4.2 Nadere aanbevelingen

Groepszedendelicten zijn van alle tijden en dus bepaald geen nieuw fenomeen. Toch is er relatief weinig over de daders, delicten, situaties en met name de slachtoffers bekend. Ook gezien de niet te ontkennen maatschappelijke onrust over het fenomeen, lijkt meer onderzoek derhalve geboden, mogelijk in eerste instantie naar de slachtoffers, die naar het lijkt nog meer dan slachtoffers van solodelicten getraumatiseerd worden door het delict.

Daders lijken relatief weinig delictspecifieke behandeling te krijgen. Het is echter moeilijk om behandeling gericht in te zetten als de risicofactoren voor het plegen van deze delicten en voor de herhaling van dat plegen niet duidelijk zijn. Eerder onderzoek heeft geen risicofactoren

voor zedenrecidive bij dit soort daders aan het licht gebracht. Dat kan twee dingen betekenen. Ofwel dit soort risicofactoren zijn eenvoudigweg niet identificeerbaar, ofwel de juiste factoren zijn nog niet gemeten. Om die reden lijkt nader, mogelijk meer kwalitatief, onderzoek naar mogelijke risicofactoren bij dit soort daders een tweede prominent onderwerp voor vervolgonderzoek.

Voorts achten wij het wenselijk dat er nader onderzoek wordt verricht naar daders van de relatief lichtere vormen van groepszedendelicten. Over deze groep is voor Nederland, en naar het zich laat aanzien ook internationaal, behalve het onderzoek van Jonker (2006), nog nauwelijks iets bekend.

Ten laatste hebben de ervaringen in Rotterdam laten zien dat doorrechercheren veel zaken aan het licht kan brengen, en mogelijk toekomstige delicten kan voorkomen. Nog nadrukkelijker aandacht van de politie voor dit soort delicten, lijkt daarmee ook geboden.

HOOFDSTUK 5: REFERENTIES

- Amir, M. (1971). *Patterns of forcible rape*. Chicago: University Press
- Bellil, S. (2002). *Ontsnapt uit de hel*. Amsterdam: Arena.
- Boelrijk, M.N.A. (1997). *Minderjarige delinquenten en het strafrecht. De strafrechtelijke aanpak van minderjarige plegers van seksuele delicten* (proefschrift). Amsterdam: VU
- Bijbel (1990). *Groot Nieuws Editie*. Haarlem: Nederlands Bijbelgenootschap.
- Bijleveld, C, Weerman, F., Looije, D. & Hendriks, J. (2007). Group sex offending by juveniles. *European Journal of Criminology*, 4, 5-31.
- Blanchard, W.H. (1959). The group process in gang rape. *The Journal of Social Psychology*, 48, 259-266.
- Blokland, A. & Wijk, A. Ph. van (2007). Criminele carrières van zedendelinquenten. In: Wijk, A. Ph, van, Bullens, R. en Eshof, P. van den (red.). *Facetten van Zedencriminaliteit*. Den Haag: Elsevier/Reed, 367-380.
- Chancer, L.S. (1987). New Bedford Massachusetts, March 6, 1983-March 22, 1984: the “before” and “after” of a group rape. *Gender & Society*, 1, 239-260.
- Dongen, van S, (2007). Problemen bij de strafrechtelijke aanpak van jeugdige daders van groepsverkrachtingen. *Proces*, 2, 73-79.
- Drukker, L. (1937). *De sexuele criminaliteit in Nederland (1911-1930)*. Den Haag: Martinus Nijhoff.
- Fombonne, E. (2003). Epidemiological surveys of autism and other pervasive developmental disorders: An update. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 33, 365-382.
- Franklin, K. (2004). Enacting masculinity: antigay violence and group rape as participatory theatre. *Journal of National Sexuality Resource Center*, 1, 25-40.
- Freedman, J. (2002). *Media violence and its effects on aggression*. Toronto: University of Toronto Press.
- Geis, G. (1971). Group Sexual Assaults. *Medical aspects of human sexuality*, 5, 101-114.
- Gidycz, C.A. & Koss, M.P. (1990). A comparison of group and individual sexual assault victims. *Psychology of Women Quarterly*, 14, 325-342.

- Gottschall, J. (2004). Explaining wartime rape. *The Journal of Sex Research*, 41, 129-136.
- Graaf, H. de, Hoing, M., Zaagsma, M. & Vanwesenbeeck (2007). *Tienerseks: vormen van instrumentele seks onder tieners*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.
- Gunning, W.B. en Paternotte, A.C. (1997). *Als uw kind te druk is (ADHD)*. Vleuten: Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie.
- Hamilton, J.W. (1979). Multiple group rape: psychosocial considerations. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 167, 128-130.
- Hargrave, A.M. & Livingstone, S (2006). *Harm and offence in media content. A review of the evidence*. Bristol: Intellect
- Hartmann, K. (1964). Über juvenile Gruppennotzuchtdelikte. *Monatschrift für Kriminalistik*, 47, 24-37.
- Hendriks, J. (2006). *Jeugdige zedendelinquenten – een studie naar subtypen en recidive* (dissertatie). Utrecht: Forum Educatief.
- Hendriks, J. (2007). De behandeling van een groepsverkrachter. In: Mulder, J (red.). *Bijzondere Behandelingen*. Utrecht: Forum Educatief, 50-62.
- Hendriks, J. & Bijleveld, C. (1999). Jeugdige zedendelinquenten: verschillen tussen groeps- en solodaders. *Delikt en Delinkwent*, 29, 722-736.
- Hendriks, J. & Bijleveld, C. (2005). Recidive van jeugdige zedendelinquenten: poliklinisch behandelden versus niet behandelden. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 29, 215-225.
- Hendriks, J. & Bijleveld, C. (2006). Female adolescent sex offenders – an exploratory study. *Journal of Sexual Aggression*, 12, 31-41.
- Hendriks, J. & Bijleveld, C. (2007). Groepsverkrachting: de stand van zaken. In: Wijk, A. Ph, van, Bullens, R. en Eshof, P. van den (red.). *Facetten van Zedencriminaliteit*. Den Haag: Elsevier/Reed, 411-419.
- Hissel, S., Bijleveld, C., Hendriks, J., Jansen, B. & Collot d'Escury-Koenigs, A. (2006) Jeugdige zedendelinquenten: specialisten, generalisten en first offenders. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 30, 215-225.
- Holmstrom, L.L. & Burgess, A.W. (1980). Sexual behaviour of assailants during reported rapes. *Archives of Sexual Behavior*, 9, 427-439.

- Jakobs, J. & Leiden, van I. (2006). Groepsverkrachtingen staan niet op zichzelf. *Het Tijdschrift voor de Politie*, 4, 31-33.
- Jonker, M. (2006). *Quickscan daders van groepszedendelicten in de leerstraffen seksualiteit van de Rutgers Nisso Groep*. Lezing gepresenteerd op het congres: 'Jeugdige Zedendelinquenten' te Utrecht.
- Kunczik, M. & Zipfel, A. (2004). *Medien und Gewalt: Befunde der Forschung seit 1998*. Berlin: Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend.
- Leiden, van I. & Jakobs, J. (2005). *Groepszedemisdrijven onder minderjarigen: een analyse van een Rotterdamse casus*. Arnhem: Beke.
- Looije, D., Bijleveld, C., Weerman, F. & Hendriks, J. (2004). Gedwongen seks als groepsactiviteit: een dossierstudie naar groepszedendelicten. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 28, 183-196.
- Lösel, F. & Schmucker, M. (2005). The effectiveness of treatment for sexual offenders: A comprehensive meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 1, 117-146.
- Matravers, A. (2002). *Women sex offenders: the use and misuse of classification*. Paper presented at the meeting of the American Society of Criminology, Chicago.
- Mucchielli, L. (2006). A research on gang rape cases: judicial data and sociological analysis. In: *Penal Issues. Research on crime and justice in France*, 3-7.
- Oseretzky, N.J. (1929). Die Sexualkriminalität der Minderjährigen. *Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform*, 20, 705-732.
- Parrot, Ph. & Guitton, R. (1963). Etude clinique des complots (Délits sexuels commis en bande). *Les annales de pédiatrie*, 11, 2-7.
- Philip, E. (1962). Jugendliche Gruppentäter bei Sexualdelikten. *Jahrbuch für Jugendpsychiatrie und ihre Grenzgebieten*, 3, 116-119.
- Porter, L.E. & Alison, L.J. (2006). Examining group rape: a descriptive analysis of offender and victim behaviour. *European Journal of Criminology*, 3, 357-381.
- Rasch, W. (1968). *Gruppennotzüchtdelikte Jugendlicher und Heranwachsender*. In Giese, H. Zw Strafrechtsreform, Stuttgart: Enke.
- Rozee-Koker, P. & Polk, G. (1986). The social psychology of group rape. *Sexual Coercion & Assault*, 1, 57-65.

- Rupprecht (1911). Der jugendliche Sexualverbrecher. In: *Friedrich's Blätter für gerichtliche Medizin*, 62, 241-257.
- Sanders, W.B. (1994). *Gangbangs and Drive-bys*. Hawthorne New York: Aldine de Gruyter.
- Sanday, P.R. (1990). *Fraternity gang rape: Sex, brotherhood and privilege on campus*. New York: New York University Press
- Scully, D. (1990). *Understanding sexual violence. A study of convicted rapists*. Cambridge: Unwin Hyman.
- Scully, D. & Marolla, J. (1985). Riding the bull at Gilley's. Convicted rapists describe the reward of rape. *Social Problems*, 32, 251-263.
- Shackelford, T.K. (2002). Risk of multiple-offender rape-murder varies with female age. *Journal of Criminal Justice*, 135-141.
- Smith, M.D. (2004). *Encyclopaedia of rape*. Westport CT: Greenwood Press.
- O'Sullivan, C. (1991). Acquaintance gang rape on campus. In: Parrot, A. & Bechhofer, L., *Acquaintance rape: the hidden crime*. New York: Wiley, 140-157.
- Tausendteufel, H., Bindel-Kogel, G. & Kuhnel, W. (2006). *Vergewaltigungen durch deliktunspezifische Mehrfachtäter*. München: Wolters-Kluwer Deutschland.
- Taylor, L.D. (2005). Effects of visual and verbal sexual television content and perceived realism on attitudes and beliefs. *The Journal of Sex Research*, 42, 130-137.
- Trasher, F. (1929). *The Gang*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ullman, S.E. (1999). A comparison of gang and individual rape incidents. *Violence and Victims*, 14, 123-133.
- Ullman, S.E. (2007). Comparing gang and individual rapes in a community sample of urban women, *Violence and Victims* (in druk)
- Weerman, F. (2001). *Samenplegen*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Wijk, van A, Ph. van. (2005). *Juvenile sex offenders and non-sex offenders: a comparative study*. Wageningen: Ponsen en Looijen.
- Wijk, van A, Ph. van, Doreleijers, Th. & Bullens (2007). Jeugdige zedendelinquenten en niet zedendelinquenten: een vergelijking. In: Wijk, A. Ph, van, Bullens, R. en Eshof, P. van den (red.). *Facetten van Zedencriminaliteit*. Den Haag: Elsevier/Reed, 361-366.

- Woodhams, J., Gillett, R. & Grant, T. (2007). Understanding the factors that affect the severity of juvenile stranger sex offences. *Journal of Interpersonal Violence*, 22, 218-237.
- Woods, G.D. (1969). Some aspects of pack rape in Sydney. *Australian and NZ Journal of Criminology*, 2, 105-119.
- Wree, de E. (2004). *Daders van groepsverkrachting*. Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- Wright, R. & West, D.J. (1981). Rape – a comparison of group offences and lone assaults. *Medicine Science Law*, 21, 25-30.
- Yablonsky, L. (1959). The gang as a near-group. *Social Problems*, 7, 108-117.

Appendix. Samenstelling begeleidingscommissie

dhr. dr. H.B. Ferwerda, voorzitter
Beke Advies- en Onderzoeksgroep

mw. drs. A.L. Daalder
WODC/Ministerie van Justitie

mw. mr. drs. T. van den Hoogen – Saleh
Directie Justitieel Jeugdbeleid

mw. M. Jonker
Rutgers Nisso Groep